FORTIFICAȚIA ȘI NECROPOLA ROMANĂ DE LA GALAȚI, CARTIER „DUNĂREA”. RAPORT ARHEOLOGIC*

Ovidiu Țentea, Sorin Cleșiu

THE ROMAN FORTLET AND CEMETERY FROM GALAȚI, „DUNĂREA” DISTRICT ARCHAEOLOGICAL REPORT

Abstract

The archaeological and epigraphical documentation of the Roman *territorium* inside the Traian – Tulucești *vallum*, located on the left bank of the Danube, in the area where the Siret River meets the Danube, is well known especially due to the discoveries made inside the fortress and settlement at Barboși and more recently, following rescue excavations, the site from Galați city, “Dunărea” neighbourhood (located 1.5 km east of Barboși), on Danube’s bank.

Our observations will focus on the recent research undertaken in the roman fortlet and cemetery located on the „Dunărea” site.

It was considered, for example, that a detailed chronology of the fortress can be established with the aid of the amphorae discovered in three different layers of filling in the ditches! Therefore the fortress in question would have functioned for almost two centuries. The identification of the amphorae in several layers of filling in the ditches cannot represent an argument for establishing a chronology of the fortlet functioning phases in the absence of the internal stratigraphy. During the 2004 research campaign we noticed that the ditches’ slopes bear no traces of the usual maintenance work undertaken by the soldiers of the garrison, in some places the slopes being difficult to be traced, their upper parts collapsing immediately after the fortlet was abandoned. Thus, the amphorae – apart from their earlier or later datation– discovered following archaeological investigation in the fortlet ditches, are simple residues.

The ditches’s slopes lack of maintainance caused them to be altered. Thus, after the fortlet was abandoned, most of the earth that filled-out the ditches came from the dislocation of their upper parts’s margins. This phenomenon also explains the irregular aspect of the ditches’s slopes, as noticed during the archaeological investigation.

The research on wide surfaces of the fortlet preserved corners did not lead to the discovery of any elements belonging to the defensive system or of buildings inside it.

The fortlet has a square shape, each side of 40 m from the inside limit of the defensive system’s slopes. If we consider a 1 m *berma* and a *vallum* with the dimensions similar to the *fossa* (4 m), the fortlet’s inner surface was of most 0.09 ha.

During the 2004 campaign, inside the ditches were discovered an important number of *narrow-necked light-clay amphorae*, defined by D.B. Šelov and S.Yu. Vnukov (the variants discovered by us are B, C type (Šelov B = Zeest 64 / Šelov C = Zeest 94). Accepting the fact that the frequency for these artefacts is grater for the 2nd century A.D., consider that it is possible for the fortlet to have functioned in the first half of the same century. Judging after the *tituli picti* and the traces of resin inside some of the recipients, I consider that this type of amphora was used for transporting wine. These amphorae are widespread on the shores of the Black Sea, especially on the northern and western shores, and are rarely found in the Mediterranean space.

One must make the difference between this temporary fortlet and a camp, because fort’s small dimensions do not allow such comparison. By a temporary fortlet we understand a garrison that functioned for a short period of time. The argumentation is based, as we have mentioned, exclusively on archaeological observations on the fortlet’s ditches, the only elements preserved of the entire structure. The ditches’ dimensions are big in comparison to those of the fortlet, situation which may be explained if

* Studiul a fost redactat de Ovidiu Țentea.

we consider the place of a training camp. The fortlet's possible strategic role can be further analyzed only if similar discoveries are made in the area.

The fortlet allows to consider this structure belonging to the category of the small fortlets used for sheltering groups of soldiers in certain outposts, with the mission of surveying fords, roads or places of specific strategic importance. In these circumstances, a *vexillatio* could be sent near the garrison, in a place where a *centurio* or a variable number of soldiers could be stationed. The sources indicate that such vexillations could be deployed as mentioned even for as long as several years.

The closest analogies are the fortlets at Martinhoe or Barburgh Mill (Britannia), those at Abrud, Boița, Săpata de Jos (Dacia) or the fortlets in the Iron Gates area in Moesia Superior. Other analogies are the outposts or campaign fortlets in the *Barbaricum*, located north of the Danube, in the area between the *Flavianis* (Mautern) - Noricum and *Brigetio* (Komárom) forts - Pannonia Superior. A good analogy for the strategy adopted in the Galați-Barboși sector is *Kelamantia* (Iža-Leányvár).

Seven graves have been unearthed – of which five of cremation and two of inhumation. The characteristics of the cremation graves: the pit bears traces of fire that caused the walls to turn red (3-5 cm thick) down to the lower part of the complex, situation identified in graves M 1, M 2, M 5 and M 7. The same situation was come across in the case of graves researched approximately 500 m north of the fort at Barboși. The closest analogies for the graves in the necropolis at Galați can be found in the necropolises of neighboring towns: *Carsium*, *Noviodunum* or *Histria*.

The objects identified in five of the seven graves researched can be dated to the end of the 1st century A.D. and during the middle of the 3rd century A.D. Taking into account the fact that in the case of the earliest objects we have used analogies offered by their prototypes, we must also consider the fact that the spread of these specific models in the provincial milieu took a certain period of time. Clues concerning the graves' datation, given by their preserved inventory, indicate mostly the 2nd but also the 3rd centuries A.D.

After the indications and maps drawn up by V. Pârvan, the necropolis at Barboși extends especially in the northern area of the fort. The distance between the tumulus at Barboși and those mapped in the “Dunărea” district is of approximately 700 m. The area where the tumulus and other funerary complexes have not been mapped is precisely the lowest area neighboring the Balta Cătușa, where the Galați-Tecuci (Brăila) road was built in the modern period, with ramifications towards Barboși and the railway. If we compare this necropolis to similar ones in the neighboring area (at *Noviodunum*, *Carsium* or *Histria*) and we admit that certain funerary complexes along the modern roads may have been destroyed, then we can speak of a single necropolis laid along the road that crossed the Danube's ford, extended north of the fort at Barboși and followed the Siret River in *Barbaricum*.

Keywords: fortlet, cemetery, amphora

Cuvinte cheie: fortificație, necropolă, amforă

1. INTRODUCERE.

Fortificația și necropola romană din Galați, cartierul Dunărea (denumire sub care situl a fost făcut cunoscut în literatura de specialitate) sunt situate la apoximativ jumătatea distanței dintre Dunăre și Barboși¹, fiind amplasate la limita sudică a Platoului

Țiglina (o terasă înaltă de la confluența Siretului cu Dunărea). Marginea sud-vestică a platoului se termină într-un versant abrupt unde se grupează complexele arheologice amintite. Din momentul primelor semnalări, fortificația și necropola romană au constituit obiectul mai multor interpretări în literatura de specialitate².

¹ TIR, L 35, București, 1969, 25; Săulescu 1991; Pârvan 1913, 14-27; Doruțiu-Boilă 1972, 55-58; Sanie 1981, 75-111; Petculescu 1982, 249-253; Croitoru 2004, 80-90, 115-124. Despre necropola romană de la Barboși, vezi Dragomir 1981, 73-114; Dragomir 1991, 237-245.

² Brudiu 1976a, 85-96; Brudiu 1980, 314-320; Brudiu 1981, 59-72; Brudiu 1998, 209-216; Brudiu 2003, 59-62 (nr. 258), 171 fig. 16, 175 fig. 20, 176 fig. 21. Recent au mai fost efectuate două sondaje: Brudiu 2003a, 128-129; Brudiu 2004, 125-126. Trebuie amintită aici o contradicție dintre planurile publicate de M. Brudiu la un interval de aproape două decenii: la

Dacă s-a scris destul de detaliat despre rolul strategic și economic al așa-numitului *castellum*, nu același lucru se poate afirma despre observațiile făcute în necropolă. Rezultatele cercetărilor se pot rezuma la câteva fraze reluate în mai multe studii și o schiță-plan din care aflăm numărul complexelor funerare cartate și o distribuie aproximativă a acestora în cadrul necropolei (fig. 2) (Brudiu 1998, 210 fig. 1).

1.1. Starea de conservare a rezervației arheologice. Lucrările de “sistematizare” ale zonei au fost foarte intense în anii '70, cuprinzând atât zona vestică (necropola) și limita sudică (parțial fortificația), cât și porțiunile superioare ale platoului. Fiecare terasă a fost prevăzută cu o rigolă pentru drenarea apei pluviale de aproximativ 1 m lățime și 0,60-0,80 m adâncime. O mare parte din materialul arheologic, identificat în poziție secundară în secțiunile noastre, a fost recoltat tocmai din interiorul acestor rigole. Aceste amenajări au constituit grave distrugerii pentru relieful antropoc, în special în zona necropolei. Cele mai importante vestigii arheologice au fost semnalate, după cum aminteam, în partea vestică și sud-vestică a dealului, în special în urma investigațiilor întreprinse începând cu finele deceniului opt. În acest areal au fost construite în ultimii ani numeroase grădini, care includ în cele mai multe cazuri și anexe gospodărești, fiind săpate o mulțime de șanțuri și gropi utilizate pentru fundații, gropi menajere sau pentru aducțiunea apei pentru irigații. Intervențiile amintite au schimbat definitiv peisajul sitului, accesul și vizibilitatea în anumite porțiuni ale rezervației au fost practic blocate. Suplimentar, în zonă au fost

transportate mari cantități de deșeuri utilizate la ridicarea construcțiilor improvizate. În condițiile date, identificarea obiectivelor arheologice din zona estică a rezervației a fost imposibilă.

1.2. Sistemul de cercetare arheologică.

În anul 2004, ca urmare a unor intervenții mecanice masive în porțiunea vestică a sitului, efectuate în anul precedent, s-a decis demararea unor ample cercetări arheologice cu caracter preventiv și de salvare. Acestea au avut scopul de a evalua amploarea distrugerilor la care situl a fost supus în ultimele trei decenii, de a stabili un diagnostic pentru starea întregii rezervații și de a realiza un plan detaliat al sitului pe baza măsurărilor topografice. Cercetările arheologice s-au desfășurat între 6 aprilie - 6 august 2004³. Întreaga zonă a fost investigată prin săparea a 32 secțiuni și 4 suprafețe. Secțiunile au fost numerotate cu cifre arabe (S.1 – S.28). După identificarea fortificației, în S.4 și S.5, am numerotat unitățile de săpătură, prin care am continuat cercetarea acestui obiectiv, cu cifre romane (S.I – S.IV, respectiv C.I – C.IV).

Nivelările dublate de rigole, de pe versantul sudic al platoului, pot fi sesizate pe profilul sudic al S.1 și S.2. În jumătatea vestică a S.1 lipsește inclusiv nivelul vegetal distrus în urma exploatărilor din 2003. În unele porțiuni lama buldozerului a intrat până la 0,70 m, fapt care indică o distrugere integrală a complexelor funerare (fig. 5). Astfel, între cotele nivelmetrice 25 (capetele vestice ale S.1, S.7, S.12, situate pe marginea gropii de împrumut - vezi mai jos - 1.3.) și 34, complexele funerare au fost distruse aproape în totalitate în urma amenajărilor derulate în urmă cu peste 20 de ani. Situația este reflectată de rezultatele investigațiilor din S.1, S.6 - S.10, S.12 - S.16.

De asemenea, profilele S_A-S_C , obținute în urma taluzărilor marginilor gropii de împrumut în această parte, au reliefat aceeași situație în partea vestică a sitului. În profilul S_D , situat în partea sud-vestică a gropii de împrumut, la aproximativ 50 m NNV de capătul vestic al S.1,

nord de fortificație la distanțe cuprinse între 70 și 150 metri sunt marcați tumuli 2-4 (Brudiu 1980, 315 fig. 1), pentru ca ulterior în aceeași zonă să fie marcate, fără nici o explicație, „Fortificația II” și „Fortificația III”, alături de mormintele 69-75 (Brudiu 1998, 210 fig. 1). O încercare de lămurire a acestei situații este oferită în introducerea raportului de săpătură din 2002: „Unele observații anterioare, din anul 1979, când am putut urmări situația complexelor romane, într-o fotografie aeriană de la I. P. J. Galați din anii '50 ai secolului trecut, am putut reține forma de culoare deschisă a castellum-ului, care era mult mai mare, raportată și la unii tumuli funerari din apropiere, pe care ulterior, pe unii i-am cercetat, în timp ce alții dispăruseră” - Brudiu 2002 (2003), 129.

³ Țentea, Cleșiu 2005, 153-157; Țentea 2005, 179-182. Cercetările au avut la bază un contract încheiat între Muzeul Național de Istorie a României, București și Primăria Municipiului Galați.

a fost sesizat conturul parțial al unui mormânt de incinerare distrus – **M 7**.

Deteriorările laturii sudice a fortificației romane, respectiv traseul taluzului realizat în vederea amenajării unui drum de ocolire în sudul municipiului Galați, nu au fost consemnate cu corectitudine în proiectul de execuție propus pentru lucrările din 2004, nici în ridicarea topografică a acestui proiect, reluată după cea a planului de proiect din anul 1989, nici în Planul de Urbanism Zonal din 1996⁴. Pe lângă faptul că amplasamentul fortificației amintite și al celorlalte obiective arheologice era la acea dată aproape imposibil de stabilit pe teren, amenajarea acestui areal din ultimii ani, precum și documentația pe baza căreia s-a stabilit dimensiunile rezervației arheologice sunt incorecte. Acest motiv, cumulat cu distrugerile sistematice care s-au produs în ultimii treizeci de ani, oferă imaginea unei documentații tehnice și științifice defectuoase, pe baza căreia s-a realizat o rezervație arheologică supradimensionată⁵.

O diagnosticare preliminară a fost realizată prin săparea secțiunilor S.1–S.5 (una în prelungirea celeilalte) – însumând 263 m (fig. 5). De asemenea, în anumite margini ale zonei distruse în anul anterior (denumită în continuare “groapă de împrumut”), au fost realizate patru profile în vederea obținerii unor informații stratigrafice: S_A, S_B, S_C, S_D.

1.3. Groapa de împrumut, zona din care a fost extrasă argilă (aproximativ 2 hectare) a fost excavată mecanic în anumite porțiuni până la adâncimea de 4 m. Pe marginea nord-vestică a acestei gropi au fost realizate patru profile, denumite în continuare S_A – S_D, având lungimi variabile, între 10 și 30 m și înălțimea cuprinsă între 2,5 și 3 m.

Pe unele profile astfel obținute au fost sesizate două straturi principale aparținând unor

amenajări contemporane. Amenajarea în cauză a putut fi observată pe S_A, între m 6,30 și 29, precum și pe profilul S_B (fig. 3/M-N 12). Prin stratigrafia verticală am înregistrat o succesiune de amenajări realizate pe durata secolului XX în cătunul Cătușa (dezafectat odată cu extinderea orașului).

În profilul S_D a putut fi surprins mormântul **M 7** (fig. 3/R 12). Din acest complex s-a mai păstrat doar aproximativ o treime, restul fiind distrus recent cu lama buldozerului.

La baza pantei vestice a dealului, au fost identificate aproximativ 20 fragmente dintr-un urcior. Acesta a făcut parte dintr-un complex funerar distrus prin intervenția buldozerului, ale cărui resturi au fost spălate de apele pluviale colectate de pe panta vestică a dealului – **M 6** (fig. 24/B).

1.4. În limita estică a gropii de împrumut a fost identificată o **tranșee defensivă din al Doilea Război Mondial** (fig. 3/P 11), având dimensiunile de 2,15 x 1,50 m, fiind orientată spre Nord (fig. 4.1). În partea superioară nordică se distinge pragul de sprijin pentru trăgător (0,60 x 0,35 m), iar în partea inferioară sudică se distinge o banchetă (0,50 m x 0,35 m), adică o porțiune dreptunghiulară nesăpată (fig. 4.2). În partea superioară a umpluturii acesteia au fost identificate următoarele obiecte: cască germană model 1935 (fig. 4.3A), suport optic pentru vizare (fig. 4.3B), cremalieră (?) de aluminiu (fig. 4.3C)⁶, o lumânare în suport de plastic (fig. 4.3D) și o sticlă de bere „Zinca” Piatra Neamț (fig. 4.3E)⁷. Așadar, este vorba de o tranșee defensivă din al Doilea Război Mondial, făcând parte din sistemul defensiv Focșani-Nămoloasa-Galați.

2. FORTIFICAȚIA ROMANĂ, cunoscută în literatura de specialitate sub numele de “*castellum*” este amplasată pe marginea sudică a Platoului Țiglina, respectiv în sud-estul rezervației arheologice (fig. 3/Q-T 22-25). Zona a fost puternic afectată de

⁴ “Excavații versant Barboși” -plan de situație proiectat și detalii, Planul de Urbanism Zonal 1996.

⁵ Acest fapt nu acordă circumstanțe atenuante autorităților îndrituite să protejeze această rezervație arheologică, distrugerile sistematice la care situl este supus continuând practic și la data la care am scris acest material. Oare nu cumva, odată cu semnalarea pe teren a micii fortificații romane, distrugerea parțială a acesteia a fost mai degrabă rezultatul unei neglijențe, dat fiind faptul că afectarea arealului respectiv pare să nu fi constituit una dintre intențiile proiectanților și constructorilor!

⁶ Îi mulțumesc pentru sugestii dlui. Ioan Scafes – Muzeul Național Militar, București.

⁷ Firma SA Ripiceni „Zinca” a fost desființată în anul 1943 cf. Braustein 2003, nr. 20703; vezi și http://www.romanianjewish.org/ro/carte/mosteniri_ale_culturii_iudaice_02_04_42.html

lucrările de taluzare cauzate de amenajarea pantei sudice în scopul construirii șoselei de centură. Arealul amintit a fost intens terasat, astfel încât o porțiune din fortificație a fost complet distrusă, iar o altă porțiune a fost distrusă parțial (fig. 3/S-T 22-25 - zonă în care au putut fi identificate porțiunile inferioare ale șanțurilor de apărare). Întreaga suprafață pe care a fost amplasată fortificația a fost profund afectată de o nivelare realizată cu un plug de mare adâncime, ale cărui urme au putut fi sesizate până la adâncimea de aproximativ 0,65-0,70 m (vezi profilul – fig. 8). Cele mai însemnate distrugerii au fost realizate în ultimii ani, datorită grădinilor și anexelor amintite mai sus.

2.1. Sistemul de cercetare arheologică.

Cercetarea a fost realizată prin următoarele unități de săpătură:

Secțiunile amintite S.4, S.5 (50 x 2 m, amplasate în prelungirea secțiunilor S.1 – S.3, vezi fig. 6) au dus la identificarea pe teren a fortificației. Extinderea cercetării a fost realizată prin secțiunile S.I – S.IV și a suprafețelor C.1 – C.4 (care au avut ca scop cercetarea zonelor corespunzătoare colțurilor păstrate ale fortificației):

S.1 (20 x 2 m), perpendiculară pe capătul vestic al S.5, spre Nord. Orientare: N – S. (în carourile 1-3 a fost identificată *fossa* 1). S.II (40 x 2 m), perpendiculară pe capătul vestic al S.5, în prelungirea spre Sud a lui S.I, păstrându-se un martor de un metru. Orientare: N–S (în carourile 16-18 a fost identificată *fossa* 3). S.III (15 x 2 m), în extremitatea sudică a platoului. Orientare: NE–SV (în carourile 5-6 a fost identificată *fossa* 3). S.IV (16 x 2 m), paralelă cu S.5. Orientare: E–V (în carourile 2-5 a fost identificată *fossa* 4).

Caseta C.1 (6 x 6 m), paralelă cu S.I la Vest de aceasta în zona colțului de Nord al fortificației. C.2 (6 x 6 m), paralelă cu S.1 la Est de aceasta, în zona colțului de Nord al fortificației. C.3 (5 x 5 m), paralelă cu S.5, la Sud de aceasta, în zona colțului de Est al fortificației. C.4 (5 x 5 m), paralelă cu S.III la Vest de aceasta în zona colțului de Vest al fortificației.

În urma cercetării prin unitățile de săpătură amintite, nu am putut sesiza nici un context arheologic antic în interiorul fortifica-

ției, astfel încât stratigrafia pe suprafața fortificației se rezumă la succesiune contextelor arheologice înregistrate în interiorul șanțurilor. Succesiunea completă a acestora a fost înregistrată în S.4 și S.5, prin care am investigat arealul în care fortificația a fost afectată mai puțin de intervențiile recente.

2.2. Rezultatele cercetării arheologice.

Șanțul de apărare de pe latura vestică (*FOSSA* 1) a fost surprins oblic în secțiunea S.4, între metri 10 – 16. A început să se contureze începând cu adâncimea de 1,10 (+37,60) m. Deschiderea maximă este de aproximativ 4 m. Adâncimea de la nivelul de călcare antic este de 3,20 m.

Contextele arheologice⁸ sunt următoarele: sub stratul vegetal (cota 38,70) a fost identificat un nivel de pământ lutos gri compact (12) (gros. 60 cm: 38,45-38,05), urmat de un sol brun-negricios (13) (gros. 55 cm: 38,05-37,50), apoi de un sol brun mai afânat (gros. 45 cm: 37,50-37,05). Nivelurile de depunere antice din interiorul șanțurilor sunt constituite dintr-un strat brun cu pigmenți gălbui (14) (gros. 65 cm: 37,05-36,20 m), respectiv din succesiunea unor lentile alternative de sol brun (15) și gălbui din nisip lutos (16) (36,20-34,85). Umplutara șanțului este constituită din lentile gălbui (contextul 15) alternând cu cele brun-gălbui (contextul 16). Lentilele din zona sa inferioară au fost angrenate din prăbușirea rapidă a porțiunilor superioare a escarpelor, după abandonarea fortificației, respectiv din valul fortificației.

Deschiderea maximă a șanțului calculată pe profilele S.4 este de aproximativ 10 m. Dacă reconstituim deschiderea șanțului după panta escarpelor, păstrată în porțiunea inferioară a acestora, excluzând colmatările ulterioare funcționării acestuia, se ajunge la lățimea de aproximativ 4,5 m (fig. 9.2). Luând în calcul faptul că profilele în cauză au fost obținute printr-o secționare oblică a fossei 1 (situație similară și în cazul celorlalte - vezi fig. 11.1) este foarte probabil ca lățimea șanțurilor fortificației să nu fi depășit 4 metri.

⁸ Contextele arheologice au fost denumite prin adăugarea unui prefix corespunzător numărului fossei în care au fost consemnate, astfel contextul 4 din fossa 1 a fost denumit 14 sau contextul 6 din fossa 3 a fost denumit 36.

Fossa 1 a mai fost identificată parțial în S.I, carourile 1-4 și C.1 – zona colțului nordic al fortificației. 10.3). Pe escarpa internă a fossei 1 au fost identificate, pe profilul estic al secțiunii amintite, o amprente care au forma unor pari cu lungimea cuprinsă între 17-20 cm și grosimea de 5-7 cm (fig. 8). Este probabil ca aceste amprente să provină de la pari amplasați pe escarpe, cu rolul de șicane. Este de remarcat faptul că aceștia au fost semnalați exclusiv pe escarpele interne ale șanțurilor (vezi și fig. 10.2, 10.3)

Materialul antic este constituit din amfore fragmentare identificate atât în icul șanțului - un mâner de amfora (ex. nr. cat. 21), cât și în diferite niveluri de umplere timpurii (ex. nr. cat. 1). În contextul 12, nivel de depuneri moderne care suprapune *fossa*, a fost identificată o monetă cu valoarea de 2 lei emisă în anul 1875.

Șanțul de apărare de pe latura nordică (*FOSSA* 2) a fost surprins oblic în secțiunea S.5, între metri 8 - 18. A început să se contureze începând cu adâncimea de aproximativ 1 m. Adâncimea de la nivelul de călcarea antic este de 3,10 m (39,05-35,95). Escarpele au pantele inegale, cea estică fiind mai lină. Nivelurile de depunere sunt similare cu cele descrise în fossei 1. Pe escarpa vestică au putut fi sesizate urme provenind de la pari. Dimesiunile sunt similare cu cele amintite mai sus pentru *fossa* 1.

Traseul fossei 2 a mai fost identificat parțial în suprafețele C.2 (zona colțului nordic al fortificației) și în C.3.

Șanțul de apărare de pe latura sudică (*FOSSA* 3) a fost surprins oblic în secțiunea S.II și perpendicular în S.III. Partea sa superioară a fost distrusă în urma terasărilor efectuate în urmă cu mai mult de două decenii. A început să se contureze începând cu adâncimea de aproximativ 1 m de la actualul nivel considerat de noi a fi nivelul vegetal. Terasarea în această porțiune a fost realizată până la o adâncime de circa 1,50-1,70 m. Deschiderea maximă identificată a șanțului este de 3,5 m, adâncimea fiind de aproximativ 2 m.

Escarpele au un aspect ușor neregulat. Partea inferioară a șanțului are un aspect trapezoidal provenit probabil de la amenajarea acestuia în scopul scurgerii apei. Baza mică a trapezului, respectiv fundul șanțului, are lățimea

de 40 cm., respectiv două lățimi de cazma. Escarpa sudică are o pantă mai accentuată decât cea opusă⁹.

Umplutura șanțului pare a fi ușor diferită în partea superioară (păstrată) a acestuia, fiind constituită dintr-un sol brun-gălbui foarte afânat (34). Partea inferioară a șanțului are ca umplutură nivelurile (35) și (36). În icul șanțului au fost descoperite fragmente din corpul unei amfore.

Șanțul de apărare de pe latura estică (*FOSSA* 4) a fost surprins ușor oblic în secțiunea S.IV. Partea sa superioară a fost distrusă ca în cazul fossei 3. A început să se contureze începând cu cota nivelmetrică +38,10, putând fi urmărită până la adâncimea de 2 m, față de cota indicată. Deschiderea maximă păstrată este de 3,40 m. Escarpele șanțului au o pantă ușor diferită. În partea inferioară șanțul nu a avut un ic, el terminându-se ușor alveolat. Umplutura șanțului are elemente constitutive similare cu a celorlalte. Nu a fost identificat material arheologic.

Pe escarpa vestică, au putut fi sesizate pe profilul de nord două urme de pari de 10, respectiv 15 cm lungime și aproximativ 5 cm grosime. Aceștia erau amplasați în treimea superioară a escarpei, unul fiind orientat orizontal, iar celălalt vertical (fig. 10.2, 10.3). Situația este similară cu escarpa internă a fossei 1, situație sesizată pe profilul estic al S.I (vezi fig. 8).

Escarpele au în partea superioară a șanțurilor o înclinație de aproximativ 30°, panta modificându-se în jumătatea inferioară a acestora, înclinația fiind de maxim 55°, parametri frecvent întâlniți la sistemul defensiv al fortificațiilor romane. Judecând după umplutura șanțurilor și după succesiunea contextelor arheologice care o compun, este vorba de o umplere naturală, relativ rapidă a șanțurilor, constând dintr-o succesiune de lentile cu o grosime cuprinsă între 10 și 20 cm. Acest aspect a putut fi sesizat în special în jumătatea inferioară a foseelor, zonă în care s-a depus o cantitate apreciabilă de pământ scursă

⁹ Pentru acest tip de amenajări ale porțiunilor inferioare ale șanțurilor fortificațiilor romane, vezi Jones 1975, 107, fig. 20.

în principal în urma prăbușirii porțiunilor superioare ale escarpelor, dar și din aluviuni provenite din *vallum*. Acest fapt este indicat atât de aspectul succesiunii contextelor 5 și 6, precum și de forma neregulată a escarpelor șanțurilor. În unele porțiuni din zona icului șanțurilor escarpele au putut fi sesizate cu dificultate datorită lipsei de întreținere a acestora și datorită prăbușirii rapide a unor cantități de pământ din porțiunile superioare ale acestora. Umplutura cotelor inferioare ale șanțurilor este pe alocuri similară cu lutul gălbui în care acestea au fost săpate și datorită lipsei unor amenajări antropice, escarpa în aceste porțiuni are aspectul unei dungi foarte înguste, fiind greu sesizabilă (fig. 9/2 - foto).

Lipsa lucrărilor constante de întreținere a escarpelor șanțurilor a determinat și fragilitatea acestora. Astfel după abandonarea fortificației cele mai consistente cantități de pământ care constituie umplutura șanțurilor au provenit din dizlocarea porțiunilor superioare ale marginilor acestora. Acest fenomen explică și aspectul neregulat al pantelor păstrate ale acestora, fapt sesizat și prin cercetările arheologice (fig. 9)¹⁰.

Din interiorul șanțurilor fortificației au fost recoltate resturi faunistice provenite de la trei specii de animale domestice (vezi infra 4.3).

Cercetarea în suprafață a colțurilor păstrate ale fortificației nu a condus la surprinderea unor elemente aparținând sistemului defensiv al acesteia. Astfel colțul nordic a fost identificat în S.I, C.1 și C.2 (fig. 10.4), colțul vestic în S.III și C.4, iar colțul estic în C.3.

Fortificația este pătrată, având latura de 40 metri, calculat de la limita interioară a escarpelor sistemului defensiv. Dacă luăm în calcul o *berma* de 1 metru și un *vallum* cu dimensiuni similare cu *fossa* (4 m), suprafața utilă din interiorul fortificației ar fi fost de 0,09 ha.

2.3. Amfore¹¹. Dintre 49 fragmente de amfore am putut stabili tipologia pentru 26

exemplare, 23 fiind încadrate cu un grad de probabilitate între două variante sau în formele de tranziție ale acestora (tabel 1).

Majoritatea amforelor fac parte din aceeași clasă, anume „cu pastă fină”. Acest tip a fost definit prin cumularea unor caracteristici ale formei și ale pastei, amfore cu gâtul lung și pastă fină: *narrow-necked light-clay amphorae*, tip care cuprinde șase variantele (A-E), considerate a fi etape evolutive ale așa-numitei amfore “pseudo-cos” (Abadie-Reynal 1999, 256; Opaț 2004, 31), tipul fiind definit de D.B. Șelov și S.Yu. Vnukov (Șelov 1986, 395-400; Vnukov 2004, 407-415). În literatura de specialitate din România, aceste amfore pot fi întâlnite în diferite alte clasificări: Rădulescu 2, Scorpan I, Opaț VI, Suceveanu LIV, Paraschiv 3 (Rădulescu 1976, 102 pl. I. 2,2a,3,3a; Scorpan 1977, 269; Opaț 1980, 301; Suceveanu 2000, tipul LIV; Paraschiv 2002, 170-171). Variantele descoperite în cursul cercetărilor noastre și la care voi face trimitere sunt B, C și varianta de tranziție C-D (Șelov B = Zeest 64 / Șelov C = Zeest 94 / Șelov D = Zeest 104-105).

Amfora este confecționată din argilă de culoare deschisă de la portocaliu la galben, unele mai albicioase, conținând mult nisip, placioclaste, ceramică pisată și fragmente negre de piroxen și mică. Corp piriform sau ovoidal terminat cu un picior scurt și inel de susținere, gât îngust care se lărgeste spre partea inferioară, având o trecere lină spre umerii amforei, buză profilată, torți profilate și ușor arcuite, prinse în apropierea buzei și la baza umărului amforei (Dyczek 2001, 220).

Prezența piroxenului și a augitului în compoziția pastei acestor amfore a fost considerată a fi un criteriu pentru stabilirea producerii respectivelor exemplare în atelierele de la Sinope, însă se impune mai multă precauție datorită faptului că acești compuși au fost identificați pe un areal mai larg de pe litoralul sudic al Mării Negre. Simpla prezență a piroxenului nu este suficientă așadar pentru determinarea originii sinopeene a respectivelor

¹⁰ Panta inegală a escarpelor șanțurilor a fost sesizată și în urma cercetărilor efectuate de M. Brudiu (vezi nota 2), autorul citat optând pentru o deschidere a șanțurilor foarte mare întrucât era de părere că înclinația diferită a escarpelor ar ține mai degrabă de o particularitate a acestui sistem defensiv.

¹¹ Țin să-i mulțumesc dr. Andrei Opaț (Toronto) pentru discuțiile foarte utile pe care le-am avut pe marginea acestui subiect, pentru observațiile metodologice și pentru bibliografia pusă la dispoziție. De asemenea se

cuvine să-i mulțumesc Marianei Egri (Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva) pentru sugestiile bibliografice utilizate în catalog.

amfore, cum absența acestuia nu poate semnifica contrariul (Erten et al. 2004, 105).

Talia vasului scade vizibil, mărindu-se diametrul maxim; interiorul buzei se alungește devenind supraînălțat; nervurile de pe toartă se apropie și devin ușor neregulate până se unesc; piciorul se lățește ușor, baza devenind mai evazată (Vnukov 2004, 414 fig. 7.7-9 – variantele S.IV.B – D). De la capacitatea de 5-6,5 litri a amforelor timpurii se va ajunge în a doua jumătate a sec. IV p.Chr. la 1,8 litri (Paraschiv 2002, 170-171, Opaș 2004, 32). Originea acestor amfore pare a se situa în perioada elenistică, ele fiind produse cel mai probabil în Heraclea Pontică¹². În secolele II-III p.Chr. au fost cel mai popular tip de amforă din zona sudică a Mării Negre (Vnukov 2004, 415).

2.3.a. Conținut. Judecând după *tituli picti* și după urmele de rășină din interiorul unor exemplare, acest tip a fost folosit pentru transportul vinului. Dimensiunile relativ mici și atestarea lor frecventă în mormintele barbare ar indica un comerț destul de intens cu vin din zona sudului Mării Negre¹³.

2.3.b. Distribuție. Aceste amfore sunt foarte răspândite pe coastele Mării Negre, în special în nord și vest, circulând foarte puțin în Mediterana (Abadie-Reynal 1999, 256; Dyczek 2001, 215). Acest tip de amfore este atestat în toate siturile dobrogene între finele secolului I p.Chr. și pe durata secolului următor, fiind unul dintre cele mai răspândite tipuri de amfore de la Dunărea de Jos. În secolele II-III p.Chr. au fost extrem de răspândite în nordul Mării Negre, atât în așezările și mormintele carpice sau sarmatice, precum și în zonele orașelor grecești și în mediul Cernjahov din silvostepă¹⁴.

Răspândirea acestor amfore a fost semnificativă și în zonele din vestul Mării Negre. Câteva exemplificări în acest sens sunt amforele descoperite în *principia* de la *Novae* (date după contextul stratigrafic în epoca flaviană) (Kovalevskaya 1998, 167-168), din fortificațiile din Moesia Superior, situate pe cursul Dunării (Bjelajac 1996, tip XIX, 65-67) și cele descoperite în Dacia¹⁵.

Din punct de vedere geografic, cele mai apropiate analogii pentru exemplarele incluse în catalogul nostru sunt amforele descoperite la Barboși¹⁶ sau, dintr-o descoperire mai recentă, la *Arrubium*¹⁷. Pentru exemplificările din necropole, amintim frecvența răspândire a acestui tip de amforă la *Noviodunum*¹⁸, precum și în necropolele de la *Histria*¹⁹ și *Tomis*²⁰.

Amfora tip Dressel 24 (nr. cat. 20), folosită la transportul uleiului de măsline este un tip relativ larg răspândit, considerat a fi de origine pontică, fiind atestată și în fortificațiile dunărene ale Moesia Superior sau în Dacia²¹. Un exemplar a fost semnalat și într-un mormânt

černjakovkoj kultury, Moskva 1988, fig. 1 (apud. Dyczek 2001, fig. 137).

¹⁵ Amforele tip Šelov B = Zeest 64 (Ardeț 2006, tip 6c) au fost identificate în Dacia la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa* și *Centum Putei*, cele tip Šelov C = Zeest 94 (Ardeț 2006, tip 6b) la *Tibiscum*, *Drobeta*, *Romula*, *Cumidava* și *Dierna* (având o circulație între finalul secolului II p.Chr. și pe tot parcursul secolului al III-lea p.Chr.). Îi mulțumesc dlui dr. Adrian Ardeț pentru amabilitatea de a-mi fi pus la dispoziție aceste informații din manuscrisul domniei sale aflat în curs de publicare.

¹⁶ Sanie 1981, 135, pl. 32/6, 34/2. O amforă poate fi asociată cu monete severiane (Sanie 1981, 136, pl. 32/2).

¹⁷ Paraschiv 2004, 143, 150 pl. II.1 - o amforă Šelov B = Zeest 64.

¹⁸ Simion 1984, 84, 496 pl. XII.3,4 — datată în context cu monetă Hadrian. (p. 86).

¹⁹ Alexandrescu 1966, 511 pl. 79.XVI 1-24 (tumul XVI –24 exemplare – datarea complexului a fost realizată exclusiv după tipologia celor 24 amfore, anume secolele I-II p.Chr.); 531 pl. 99/XXX.6-8, (tumul XXX - datare 2/2 I p.Chr., p. 198-200)

²⁰ Lungu, Chera 1986, 92, 108 pl. VI.62 (mormântul M 25 - datare 2/2 I p.Ch).

²¹ Bjelajac 1996, 53-59 tip XVI; Amforele Dressel 24) au fost descoperite la *Potaissa*, *Apulum* (cu ștampila HPAKLA), *Drobeta*, *Romula*, *Dierna* și *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, având o circulație între finalul secolului II p.Chr. și prima jumătate a secolului al III-lea p.Chr.) - Ardeț 2006, tip. 8c. Pentru atestările din zona Italiei a se vedea și Panella 1986 fig.22, 23, Manacorda 1975, 378-383, pl. 47.

¹² Šelov 1986, 400; Abadie-Reynal 1999, 256; Dyczek 2001, 215; Opaș 2004, 32, Vnukov 2004, 415. Producția acestui tip de amfore la Heraclea se încadrează se încadrează în intervalul crononogic cuprins între al doilea sfert al secolului I p.Chr. și epoca romană târzie.

¹³ Dyczek 2001, 219. În cazul analizei unei amfore de la Schela, jud. Galați, s-a tras concluzia că aceste amfore erau folosite și pentru transportul uleiului de măsline - Brudiu 1976, 159-163.

¹⁴ Bichir 1973, 90-92, 372 pl. CLVI/4-5, 373 CLVII/1-5, CLVIII/1, 3, 4; Grosu 1990, 133 - tip A5. A se vedea și harta la A.V. Kropotkin, V.V. Kropotkin, *Severnaja granica razprostrenienija amfor rimskovo vremeni v Vostočnoj Evropie*. V.V. Kropotkin (ed.) Mogilniki

de incinerare de la Barboși (Dragomir 1996, 538, 559 fig. 5/1).

2.3.c. Statistici

TABEL 1*

TIPURILE DE AMFORE DIN FORTIFICAȚIE
ȘI NECROPOLĂ

*amfore încadrate tipologic cu un anumit grad de probabilitate

Tip	Fortificație	Necropola	Total
B	16 (12)	4 (2)	20
C	17 (8)	4 (3)	21
C-D	2 (2)	4	6
Dressel	2 (1)		2

Coroborarea tipologiei amforelor cu succesiunea contextelor din interiorul șanțurilor nu indică vreo grupare a acestora în funcție de contextul arheologic în care au fost descoperite (tabel 2).

Astfel, în contextele arheologice corespunzătoare primelor depuneri aluvioare (5) și (6), au putut fi sesizate - în contextul (5) - două amfore tip B (nr. cat. 12 și 26), un exemplar tip C (nr. cat. 1), un exemplar încadrat în varianta de tranziție C-D (nr. cat. 16), respectiv 5 tip B (nr. cat. 4, 21, 23, 24, 35), 3 tip C (nr. cat. 17, 29, 37) și un exemplar Dressel 24 (nr. cat. 20) în contextul (6).

TABEL 2

TIPURILE DE AMFORE DIN FORTIFICAȚIE

Context	B	C	C-D	Dressel 24
0			1	
1	1			
3	4 (3)	6 (1)		
4	4 (4)	7 (5)		(1)
5	2 (2)	1	1	
6	5 (3)	3 (2)		1
TOTAL	16	17	2	2

În contextul (4) - corespunzător unei depuneri mai lente: 4 B (nr. cat. 13-15, 27), 7 C

(nr. cat. 3, 6, 9-11, 30, 33) și un exemplar posibil Dressel 24 (nr. cat.19).

În contextul (3) - 4 B (nr. cat. 2, 18, 25, 28) și 6 C (nr. cat. 5, 7, 8, 31, 34, 36).

Două exemplare au fost identificate în contexte nerelevante pentru discuția noastră (nr. cat. 22, 32)

2.4. Funcționalitate și elemente de date. În privința datării fortificației se pot lua în discuție doar amforele descoperite în *fossae*. M. Brudiu considera că se poate stabili o cronologie în detaliu a fortificației pe baza amforelor descoperite în trei niveluri diferite de umplere a șanțurilor. Astfel, autorul citat a ajuns la concluzia că fortificația în cauză a durat aproape două secole: prima fază corespunzând unei fortificații timpurii din timpul domniei lui Traian, cele două faze ulterioare fiind atribuite unui depozit de amfore (Brudiu 1980, 319; Brudiu 1981, 62-65; Brudiu 1998, 210 fig. 1, Brudiu 2002 (2003), 128-129, Brudiu 2004, 125-126.). Autorul amintit a reluat aceste ipoteze în mai multe studii, acestora alăturându-li-se și unele contribuții care vedeau în mod diferit funcționalitatea fortificației. Spre exemplu, C. Croitoru are opinii mai nuanțate decât autorul săpăturilor privind funcționalitatea acestei fortificații, însă ipotezele sale sunt adaptate aceleiași cronologii eronate. Acesta este de părere că fortificația în cauză a avut rolul unui turn de semnalizare, dată fiind vizibilitatea bună la nivelul confluenței Siretului cu Dunărea, situație considerată a fi similară cu cea din zona Porților de Fier (Gudea 2001, nr. 11a-c, 12a-j), iar în fazele ulterioare aceasta ar fi avut un rol comercial (explicația fiind dată de numărul mare de torți de amfore descoperite în șanțurile fortificației, rezultate potrivit autorului citat din ruperea intenționată a acestora ca semn al impozitării amforei respective) (Croitoru 2004, 85). Faptul că mânerile amforelor se rupeau mai frecvent decât altă parte a recipientului nu trebuie să surprindă, cauzele putând fi greutatea amforelor respective sau modalitatea tehnică prin care toarta se aplică pe corpul recipientului! Din statistica realizată în cursul cercetărilor noastre, mânerile nu au o pondere foarte însemnată în comparație cu restul fragmentelor de amfore descoperite, fapt reieșit și din eşantioanele

publicate de M. Brudiu (Brudiu 1980, fig. 3-6; Brudiu 1981, fig. 1-4)²².

Identificarea amforelor în mai multe niveluri de umplere a șanțurilor nu poate constitui însă un argument pentru stabilirea unei cronologii a fazelor fortificației, în lipsa stratigrafiei interne. În cursul cercetărilor noastre am putut observa că pe escarpele șanțurilor nu se disting urmele activităților curente de întreținere de către soldații din garnizoană, în unele porțiuni escarpele distingându-se cu dificultate, porțiunile superioare ale acestora prăbușindu-se imediat după abandonarea fortificației²³. Așadar, amforele descoperite în urma cercetărilor arheologice, mai vechi sau mai recente, în șanțurile acestei fortificații, au o proveniență reziduală. Întrucât această greșală de interpretare a fost preluată cu mai multe ocazii, mă văd nevoit să le amintesc autorilor în cauză două aspecte. Contextele arheologice din șanțurile unei fortificații sunt rezultatul unor depuneri aluvionare, colmatări ale escarpelor și (sau) artefacte provenite din reziduuri. Complexele arheologice sau straturile nederanjate din interiorul acestora reprezintă de obicei intervenții ulterioare funcționării șanțurilor, sau rare excepții, cum însă nu este cazul de față. În nici un caz succesiunea stratigrafică dintr-o *fossa* nu poate asigura cronologia fortificației.

Trebuie făcută delimitarea cât se poate de clară față de un castru de marș, întrucât dimensiunile mici ale acestei fortificații nu permit o astfel de atribuire. Înțelegem, așadar, prin *fortificație temporară*, un loc de garnizoană care a funcționat o perioadă restrânsă de timp. Argumentația se bazează, după cum am amintit, exclusiv pe observațiile arheologice efectuate în șanțurile fortificației, singurele elemente care s-au mai păstrat din

aceasta. Deschiderea șanțurilor este destul de mare, raportându-ne la dimensiunile fortificației, fapt care ar putea fi explicat dacă am lua în considerare funcționarea sa pe post de castru de antrenament. Eventualul rol strategic al fortificației poate fi discutat în detaliu în contextul altor descoperiri similare din regiune. Viitoarele interpretări rezultate din analiza aerofotogramelor ar putea aduce date suplimentare privind această ipoteză.

Pe baza analizei amforelor identificate în interiorul șanțurilor, singurele artefacte descoperite, nu se poate oferi o cronologie mai restrânsă a acesteia. Acceptând că frecvența lor cea mai mare este pe durata secolului al II-lea, consider că nu este exclus ca fortificația să fi funcționat în prima jumătate a secolului respectiv²⁴.

Fortificația se încadrează în tipul fortificațiilor de mici dimensiuni care pot adăposti un grup de soldați în anumite avanposturi, cu misiunea de a supraveghea vaduri, drumuri sau un punct cu o anumită importanță. În aceste circumstanțe, o *vexillatio* putea fi trimisă în vecinătatea garnizoanei, loc în care putea staționa o centurie sau un număr variabil de soldați. Sursele documentare indică faptul că asemenea vexilații puteau fi detașate chiar pentru un anumit număr de ani²⁵.

2.5. Analogii. Asemenea mici fortificații (*fortlets*) au fost semnalate în Britannia începând cu perioada imediat următoare cuceririi și până în cursul secolului IV p.Chr. Cel mai timpuriu exemplu este la Martinhoe, unde detașamentul care a staționat aici avea probabil misiunea de a supraveghea Canalul Bristol (trei clădiri din interior indicau o garnizoană formată din 80 soldați și un ofițer). În secolul II p.Chr., câteva mici fortificații de acest tip au fost construite în sudul Scoției în timpul ocupației lui Antoninus Pius, spre

²² Trebuie menționat însă că materialul citat nu poate fi inclus în statistici întrucât a fost publicat selectiv.

²³ Zona a fost puternic afectată de lucrările de taluzare cauzate de amenajarea pantei sudice a Platului Tiglina în scopul construirii șoselei de centură. Arealul amintit a fost terasat, astfel încât aproximativ o treime din fortificație a fost complet distrusă, întreaga porțiune păstrată fiind nivelată cu un plug de mare adâncime. Din acest motiv nu am putut sesiza dacă stratigrafia din interiorul fortificației a fost complet distrusă sau aceasta nu mai poate fi sesizată datorită caracterului temporar al fortificației.

²⁴ Nu se poate exclude așadar funcționarea ei chiar în timpul domniei lui Traian, apoi, odată cu amplele construcții care au avut loc în castrul de la Barboși și cu realizarea valul Galațiului, în timpul domniei lui Hadrian (Gostar 1965, 146; vezi și Croitoru 2004, 90), această mică fortificație ar fi putut fi dezafectată.

²⁵ Breeze 1983, 43. Pentru o privire de ansamblu vezi și Welfare, Swan 1995, 1-27, iar ca sinteză diagrama p. 12-13.

exemplu Barburgh Mill, cele două barăci ale sale putând găzdui, de asemenea, o centurie²⁶.

Cele mai apropiate analogii din Dacia - calculat după dimensiunile fortificațiilor - sunt Abrud (40 x 50) (Moga, Mesaroșiu 1981, 141-9; Gudea 1997, nr.20), Boița (45 x 50) (Lupu 1961, 411-422; Gudea 1997, nr. 46), Săpata de Jos (35 x 40) (Tudor 1978, 298-299; Gudea 1997, nr. 59), iar din Moesia Superior, micile fortificații din în zona Porților de Fier (Gudea 2001, nr. 11a-c, 12a-j).

În acest context mi se pare interesant de semnalat prezența unor relativ numeroase avanposturi sau castru de marș în *Barbaricum*, la nordul sectorului dunărean, cuprins între castru *Flavianis* (Mautern) în Noricum și *Brigetio* (Komárom) în Pannonia Superior, majoritatea acestora fiind legate însă de războaiele marcomanice (Kandler, Vettors 1986, 231-247). Cel mai relevant exemplu în acest sens îl constituie *Kelamantia* (Iža-Leányvár) - avanpostul castrului de la *Brigetio* (Komárom) - nu numai pentru că s-a bucurat de numeroase studii publicate, în urma unor cercetări arheologice recente²⁷, dar și datorită faptului că situația de aici poate fi considerată o bună analogie pentru strategia adoptată pentru sectorul Galați-Barboși.

3. NECROPOLA²⁸. În vederea diagnosticării stării de conservare a complexelor funerare am sondat întreg arealul prin 28 secțiuni: S1 - S4, S6-S21 (50 x 1,5 m), S.22, S.23 (20 x 2 m), S.24 - S.28 (zona mormintelor M1 - M4, vezi fig. 19/2). Acestea au fost amplasate cât mai uniform pe suprafața necropolei; excepțiile

datorându-se impedimentelor întâlnite pe teren (dependințe sau zone iremediabil distruse în urma activităților antropice recente).

Zona în care complexele funerare nu au fost afectate este limitată spre vest de marginea platoului, începând cu curba de nivel +33. Astfel, atât în marginea nordică a sitului (respectiv în capătul vestic al S.19, prin identificarea complexului M 5), cât mai ales în partea sud-vestică a platoului, am identificat șapte morminte aparținând epocii romane: două morminte de incinerare au fost distruse în urma excavărilor mecanice din anul precedent (M 6 și M 7).

Complexele funerare (M 1 - M 4) au fost identificate pe o suprafață de aproximativ 60 m² în partea sud-vestică a platoului (fig. 19/2); zona investigată prin secțiunile S.2, S.24 - S.28, Cas. A și Cas B. Este foarte probabil ca în această zonă să mai fie un anumit număr de complexe funerare, avându-se în vedere densitatea mare a acestora în zona investigată, cât și faptul că de la această cotă lucrările de amenajare - realizate în urmă cu peste două decenii - nu au constat în terasări (care au distrus aproape în totalitate necropola), ci în nivelări de suprafață (fapt care a afectat mai mult construcțiile supraterrane ale complexelor, cum ar fi, probabil, mantaua tumulilor amintiți în literatura de specialitate).

În afara mormintelor au putut fi sesizate trei complexe arheologice distruse aproape integral, din care am recuperat doar materialul arheologic. Datele arheologice au fost total irelevante datorită gradului scăzut de preservare al acestora:

Cpl. 1 (Localizare: fig. 3/N 18; S.10, □ 19-20; ad = 0,35-0,45) (nr. cat. 80-82, fig. 25/80-82; nr. cat. 84, fig. 25/84)

Cpl. 2 (Localizare: fig. 3/N 18; S.10, □ 21; ad = 0,60 m) (nr. cat. 38, fig. 17/38; nr. cat. 39, fig. 17/39; nr. cat. 41, fig. 17/41; nr. cat. 42, fig. 17/42).

Cpl. 3 (Localizare: fig. 3/ I 18; S.19, □ 15-17, ad. = 0,50 m) (nr. cat. 44, fig. 17/44; nr. cat. 49, fig. 17/49; nr. cat. 51, fig. 18/51; nr. cat. 55, fig. 18/55)

Gropile mormintelor se conturează imediat sub stratul vegetal, începând cu adâncimea de 0,35 - 0,50 m. Partea superioară a mormintelor M 1 - M 4 a fost deranjată, fapt

²⁶ Pentru discuții despre garnizoana acestui fort vezi Breeze 1974, 147 sqq; Breeze 1993, 505-510. Barăcile erau protejate de un *murus caespiticius* și un singur șanț - Breeze 1983, 45 fig. 33, 34. *Milecastles* și *milefortlets* de pe Valul lui Hadrian și Valul lui Antoninus sunt versiuni mai mici ale acestor fortificații. Cele de pe Valul lui Hadrian par să ofere găzduire pentru 80 sau 32 soldați care aveau misiunea să păzească porțile valului și să supravegheze porțiunea corespunzătoare a valului (Breeze 1983, 43-46). Pentru o repertoriere a acestor fortificații din Germania și Raetia, vezi Schönberger 1985, 490-493.

²⁷ Pentru referințe bibliografice mai recente, Kuzmová, Rajtár 2003, 194-196; Kuzmová, Rajtár 2003a, 197-198.

²⁸ Pentru date privitoare la necropola de la Barboși vezi: Sanie 1981, 81-84; Dragomir 1991, 237-245; Dragomir 1996, 525-534.

care poate explica mobilierul funerar destul de sărăcăcios. M 5 și M 7 au fost în mare parte distruse, din M 6 păstrându-se doar inventarul acestuia și sporadice urme de cenușă și cărbune.

3.1. Catalogul mormintelor

Abrevierile utilizate: L = lungime; l = lățime; Ad. = adâncime la gura gropii; ad. = adâncime la baza gropii.

M 1 (ardere pe loc). Localizare: fig. 3/S.18; S.2, c. 5, Cas. A și Cas. B (fig. 20).

Groapă arsă de formă rectangulară (etajul inferior)²⁹, cu pereții albiați în secțiune, groapă cu treaptă; L = 2,10 m; l = 1,14 m; L = 1,74 m; l = 0,60 m (etaj inferior); Ad = 0,45 m; ad = 0,65 m. Orientare: N – S

Pereții gropii sepulcrale sunt înroșiți în urma arderii puternice atât în partea superioară, cât și la baza acestora (gros. 5-6 cm), în interior fiind solidificați (gros. 2-3 cm).

Umplutura gropii sepulcrale: pământ de culoare brună, cu pigmenți de culoare galbenă, puține oase calcinate (se constată lipsa cărbunelui și a cenușii). Oasele calcinate au fost răvășite probabil în urma intervenției secundare asupra complexului, putând fi recoltate și cântărite: 44,183 g. Starea precară de conservare a complexului nu permite formularea unor considerații suplimentare.

Mobilier funerar: o căniță (nr. cat. 56; fig. 20/56), trei urcioare (nr. cat. 57-59; fig. 20/57), un vas miniatural (nr. cat. 60), un fragment de ceramică neidentificabil ca tip (nr. cat. 61).

M 2 (ardere pe loc?). Localizare: fig. 3/S.18; S.25, c. 1 – 2 (fig. 21).

Groapă arsă de formă rectangulară, cu pereții albiați în secțiune; L = 1,90 m; l = 0,80 m; L = 1,68 m; l = 0,60 m (etaj inferior); Ad = 0,24 m; ad = 0,54 m. Orientare: ENE – VSV.

Pereții gropii sepulcrale sunt înroșiți în urma arderii puternice atât în partea superioară, cât și la baza acestora (gros. maxim 5 cm), în interior fiind solidificați (gros. 2-3 cm). Umplutura gropii sepulcrale: pământ de culoare brună cu pigmenți de cărbune. În partea de NV a mormântului se observă o concentrare de

resturi cinerare (amestec cu cărbune, oase calcinate, cenușă, fragmente ceramice arse). Oasele calcinate care au putut fi recuperate cântăresc 21,746 g.

Mobilier funerar: o cupă (nr. cat. 62, fig. 21/62), trei urcioare (nr. cat. 63-65), o oală (nr. cat. 66, fig. 21/66) și un cui (nr. cat. 67, fig. 21/67).

M 3 (inhumație). Localizare: fig. 3/S.18; S.24, c.3 (fig. 22).

Groapă de formă rectangulară; L = 1,90 m; l = 0,60 m; Ad = 0,52 m; ad = 1,50 m. Orientare: NV – SE

Resturi osteologice umane³⁰. Cea mai mare parte a oaselor analizate prezintă spărturi datorate în general distrugerilor recente.

Din cauza faptului că o parte din fragmentele osoase nu au putut fi recuperate întregi, s-au putut efectua numai câteva măsurători. Principalele dimensiuni craniene sunt: diametrul antero-posterior maxim (gl – op) = 154,26 mm, diametrul transvers maxim (eu – eu) = 137,11 mm și înălțimea craniului³¹ (b – au) = 85,11 mm. Așadar, avem de a face cu un individ caracterizat printr-un craniu foarte scurt și foarte îngust. Pe baza acestor diametre, s-au putut calcula următorii indici: indicele cranian orizontal (88,88), indicele vertico-longitudinal (55,17) și indicele vertico-transvers (62,07). În funcție de acești indici, putem preciza că individul are un craniu hiperbrahican, camecran și tapeinocran, adică foarte rotund și mic. În aceste condiții considerăm că dispunem de informații insuficiente pentru a încerca o încadrare de ordin tipologic.

Vârsta defunctului a putut fi calculată pe baza dentiției. Conform acesteia, avem de a face cu un infans II (Ubelaker 1978, 47, fig. 62). Cu excepția a doi incisivi, sunt prezenți un total de 38 de dinți³². Vârsta fragedă a

²⁹ Mormântul a fost distrus datorită excavărilor mecanice care au constatat în nivelări de suprafață

³⁰ Gabriel Vasile, Muzeul Național de Istorie a României, Centrul Național de Cercetări Pluri-disciplinare, Calea Victoriei 12, 030026 București, antropologie@mnir.ro.

³¹ Lipsa foramenului occipital ne-a împiedicat să măsurăm înălțimea craniului între punctele ba-b.

³² Numărul ridicat de dinți este datorat faptului că sunt prezenți și unii dintre dinții deciduali, dublați de cei permanenți. Dintre incisivi, lipsesc doi de la nivelul maxilarului. Caninii sunt prezenți integral, toți

individului nu a putut conduce la precizarea sexului. De asemenea, nu au fost identificate elemente de patologie.

Mobilier funerar: Inel de argint, având în montură o gemă (*jaspis galben*), reprezentând o *aquila* purtând în cioc o cunună. piesa se afla lângă falangele mâinii drepte a defunctului (nr. cat. 64) și patru piroane: trei au fost identificate în zona craniului, dispuse aproape liniar (nr. cat. 69-71, fni; fig. 22/69-71), iar unul în zona picioarelor.

M 4 (inhumație). Localizare: fig. 3/S.18; S.24, c.2 (fig. 23).

Groapă de formă rectangulară; dimensiuni la gura gropii: L = 2 m; l = 1,20 m; dimensiuni la baza gropii: L = 1,50; l = 0,80 m; Ad = 0,45 m; ad = 1,40 m. Orientare: NV – SE.

Scheletul a fost descoperit pe latura de vest (scurtă) a mormântului și aparține unui sugar, poziția nefirească a acestuia datorându-se intervențiilor ulterioare asupra mormântului. Lângă craniu se afla o căniță și o cochilie; piroane aparținând sicriului și fragmente din vas, fiind descoperite pe latura estică a gropii; conservarea oaselor scheletului este modestă, astfel încât calculat după lungimea probabilă a scheletului (60 cm.) suntem de părere că vârsta copilului nu putea depăși un an!

Dimesiunile gropii sunt specifice unui mormânt de adult. Pe baza faptului că scheletul sugarului a fost depus pe latura scurtă a acesteia, restul fiind afectată de o intervenție ulterioară (jefuire), presupunem că acest complex a fost un mormânt dublu, cu analogie în necropola de la *Micia*³³.

permanenți, având rădăcinile aproape conturate (se formează complet între 12-15 ani). Premolarii sunt în număr de 16 (opt deciduali și opt permanenți). Premolarii permanenți posedă rădăcini care nu s-au conturat semnificativ (se formează între 12-13 ani pentru P₃ și între 12-14 ani pentru P₄). Premolarii deciduali cad în jurul vârstei de 9-11 ani (p₃) și 10-12 ani (p₄) – Olivier 1960, 184. În cazul molarilor sunt prezenți atât M₁ (4), cât și M₂ (4) și M₃ (4), ultimii fiind reprezentați doar de coroanele acestora (Gabriel Vasile).

³³ Floca 1941, 46 - mormânt dublu: un adult și un copil, depuși în mormintele construite în același timp. Deși nu au fost construite din același material, mormintele au fost, potrivit autorului, legate organic unul de celălalt (dimensiunile mormântului mare 1,90 x 1 m; dimensiunile mormântului mic 1,25x 0,50 m).

În interiorul gropii mormântului a fost identificat un fragment atipic de ceramică lucrată cu mâna și decorat cu striuri, fiind antrenat dintr-un nivel anterior (nr. cat. 85).

Mobilier funerar: Căniță (fragmentară întregibilă, nr. cat. 72; fig. 23/72), șase piroane (nr. cat. 73-78; fig. 23/73-78) care au aparținut sicriului în care a fost depus defunctul. (datorită oxizilor depuși pe piroane se păstrează urme de lemn).

M. 5. Localizare: fig. 3/ J 17; S.19, c. 1. (fig. 24/A).

Groapă arsă de formă rectangulară; L = 1,60 m; l = 0,65 m (dimensiuni parțiale); Ad. = 0,35 m, ad. = 0,62 m; Orientare: E – V. Pereții gropii sepulcrale sunt înroșiți în urma arderii puternice atât în partea superioară, cât și la baza acestora (gros. 4-5 cm), în interior fiind solidificați (gros. 2-3 cm).

Starea precară a complexului nu permite formularea altor considerații. În interiorul gropii mormântului a fost identificat un fragment atipic de ceramică lucrată cu mâna și decorat cu striuri, fiind antrenat dintr-un nivel anterior (nr. cat. 86).

M. 6. Localizare: fig. 3/R 9 (fig. 24/B).

Mormânt de incinerare distrus aproape integral. S-au putut observa doar câteva pete sporadice de cenușă și pământ ars, fără a se putea stabili fie și parțial vreo limită a complexului.

Mobilier funerar: numeroase fragmente provenind de la un urcior (nr. cat. 79; fig. 24/79).

M. 7. Localizare: fig. 3/R 12 (incinerare - distrus parțial). S-a păstrat în proporție de aproximativ 1/3 din complex. Dimesiuni parțiale 1,60 x 0,30 m (Ad. = 0,15, ad. 0,50 m). Pereții gropii sepulcrale sunt înroșiți în urma arderii puternice atât în partea superioară (grosime 16 cm !), cât și la bază (grosime 6 cm). Adâncimea păstrată în interior 0,28 m. Orientare aprox. E-V?. În profilul realizat se poate presupune o treaptă (?). Din datele care au putut fi înregistrate putem presupune realizarea unei arderi pe loc a defunctului. Nu s-au păstrat elemente din mobilierul funerar.

3.2. Ceramica descoperită în morminte se încadrează din punct de vedere tipologic în formele frecvent întâlnite în cadrul mobilierului funerar utilizat în timpul Principatului din provinciile danubiene. În acest sens pledează numeroasele analogiilor regăsite pe spații extrem de largi.

Fragmentele de ceramică lucrată cu mână au fost descoperite în complexe distruse, fiind amestecate cu ceramică romană. Încadrarea tipologică a acestora este greu de realizat în condițiile în care au putut fi recuperate doar fragmente de mici dimensiuni, neputând realiza asocieri dintre diferite motive decorative, nici corelări cu alte artefacte. Parte din aceste fragmente (nr. cat. 82-86) au analogii în spațiul Dunării de Jos foarte probabil în epoca bronzului³⁴.

3.3. Analogii. Întrucât arealul pe care au fost identificate mormintele M 1 – M 4 a fost nivelat, ca de altfel întreaga necropolă de la Galați, nu putem preciza dacă aceste complexe au făcut parte sau nu dintr-un anume tumul (tumulul care ar fi putut suprapune aceste morminte nu putea să aibă un diametru mai mic de 6 m – vezi fig. 19.2). Potrivit descrierilor schițate în publicațiile în care au fost amintite aceste descoperiri au fost menționate mai multe complexe de acest tip.

Caracteristica mormintelor de incinerare: groapa prezintă urme de arsură până la înroșirea pereților (grosime 3-5 cm), inclusiv în partea inferioară a complexului, situație consemnată în cazurile mormintelor M 1, M 2, M 5, M 7). Aceeași situație a fost consemnată și în cazul unor morminte cercetate la o aproximativ 500 metri de limita nordică a castrului de la Barboși³⁵. Cele mai apropiate analogii pentru mormintele din necropola de la Galați sunt următoarele: pentru M 1 și M 7 – *Carsium* (Buzdugan et al. 2000, 432, 436 fig. 7/2 - M2 T3), *Noviodunum* (Simion 1984, 82, 490 pl.

VII/3,4 - tip c), *Histria*³⁶, iar pentru M 2 și M 5 – *Carsium*³⁷, *Histria*³⁸.

Pentru concluzii generale pivoare la aceste tipuri de morminte, precum și date statistice și aspecte legate de conexiunea dintre mormintele cu groapa în trepte și amenajările tumulare (cazuri care pot fi doar presupuse pe baza cercetărilor noastre în necropola de la Galați) spațiul Moesiei Inferior și al Thraciei oferă numeroase analogii (Vulceva 1998, 644-653, Simion 2004, 73-75).

Artefactele identificate în cinci dintre cele șapte morminte identificate se datează între finalul secolului I p.Chr. și până cel mai probabil mijlocul secolului III p.Chr. Luând în considerare faptul că în cazul celor mai timpurii exemplare am operat cu analogiile oferite de prototipurile acestora, trebuie luat în calcul faptul că prealuarea producției acestora în mediul provincial a fost făcută după un anumit interval de timp. Indiciile privind datarea mormintelor, după inventarul păstrat al acestora, conduc cu precădere spre secolul II p.Chr., continuând și pe durata celui următor.

După indicațiile și cartările lui V. Pârvan, necropola de la Barboși s-ar fi întins în special în zona nordică a castrului (Pârvan 1913, 19 fig. 9). Distanța dintre tumulii de la Barboși și cei cartăți în cartierul „Dunărea” (Brudiu p. 210 fig. 1) ar fi de aproximativ 700 metri (fig. 1.2). Porțiunea în care tumulii sau alte complexe funerare nu au fost cartate este tocmai zona cea mai joasă din vecinătatea Bălții Cătușa, în care începând cu perioada modernă a fost amenajată șoseaua Galați-Tecuci (Brăila) cu ramnificație spre Barboși și calea ferată. Dacă ne raportăm la întinderea necropolelor similare din arealul învecinat (*Noviodunum* (Simion 1984, 482-485 pl. I – III), *Carsium* (Buzdugan et al. 2000, 426 fig. 1) sau *Histria* (Alexandrescu 1966, 138 fig. 11) și admitând ca posibilă distrugerea unor complexe din vecinătatea arterelor de circulație

³⁴ Brudiu 1970, 514 fig. 2 (Vânători – epoca bronzului), 515 fig. 4/10 (Tulucești - Hallstatt); Berciu, Morintz, Roman 1973, pl. 1/1,3,10,12; pl. 3/ 2; pl. 10/3; pl. 12/13; Brudiu 1985, 235-248; Brudiu 1991, 228 fig. 6/8 (Jidileni-Frumușita - nivel de tranziție Basarabi-Babadag); Brudiu 2003b (harta p. 88 fig. 1 și vas cu striuri p. 89 fig. 2/1).

³⁵ Dragomir 1991, 237 = Dragomir 1996, 525; ”incinerat pe loc, într-un rug individual, cu multă arsură roșie-cărmizie, cenușă, oase umane calcinate și cărbune de lemn” – datare II-III p.Chr.

³⁶ Alexandrescu 1966, 203 fig. 43 - XXXVI.2; vezi p. 255 - discuția tipului JAaVI (ruguri-morminte în groapă de ardere în trepte).

³⁷ M1 T2 (Buzdugan et al. 2000, 430, 434 fig. 6/3), M3 T2 (Buzdugan et al. 2000, 430, 434 fig. 6/1), M1 T3 (Buzdugan et al. 2000, 432, 436 fig. 7/1), M1 T4 (Buzdugan et al. 2000, 432-433, fig. 7/3).

³⁸ Alexandrescu 1966, 186 fig. 36 - XXXIV.1; 201 fig. 42 - XXXVI.1; vezi p. 253 – discuția tipului JAaV (ruguri-morminte în groapă de ardere ovală).

moderne, se poate vorbi de o singură necropolă, defășurată de-a lungul drumului, care traversând vadul Dunării, trecea la Nordul de castrul de la Barboși, urmând cursul Siretului în *Barbaricum*.

Cercetarea arheologică prezentată în acest material a avut un caracter de diagnostic în zona necropolei, ea nefiind exhaustivă nici în cazul fortificației. Odată precizată starea de conservare a complexelor și cartarea corespunzătoare a acestora, se impune, pe lângă măsurile de protecție a rezervației arheologice, și continuarea cercetărilor arheologice în special în arealul în care au fost investigate complexele M1 – M4, respectiv în zona fig. 3/ R-T 16-18.

Observațiile și punctele de vedere exprimate în acest studiu au avut în vedere exclusiv evaluarea materialului provenit în urma cercetărilor arheologice din anul 2004. În viitorul apropiat se impune publicarea integrală a rezultatelor cercetărilor arheologice din acest sit, moment în care ipotezele ar avea șansa să fie înlocuite cu concluzii relevante care, înglobând și situațiile semnalate la Barboși, vor putea constitui repere importante privind romanitatea din zona Dunării de Jos.

4. CATALOG

Abrevierile utilizate în catalog sunt următoarele: ad. = adâncimea, S = secțiune, □ = carou, dm = diametrul maxim, db = diametrul bazei, dg = diametrul gurii, h = înălțime.

Pentru tipologia amforelor am folosit inițiala literei din tipologia Šelov 1986 (B-C).

4.1. Fortificație

1. Amforă (întregă); Fortificație: S.4, *Fossa* 1, ad = 3 m, context 15; dg = 5 cm, dm = 23 cm, db = 4,3 cm, h = 65,5 cm; pastă fină, conține particule de cuarț, oxizi de fier; 5YR 7/6; corp piriform terminat cu un picior scurt și inel de susținere, gât lung și îngust care se lărgeste spre partea inferioară, având o trecere lină spre umerii amforei; buza are forma unei caneluri semicirculare cu partea superioară ușor alungită; torți profilate și ușor arcuite sunt prinse în apropierea buzei și la baza umărului amforei. Tip C. Datare: sec. II p.Chr. **Fig. 12/1 (Fig. 8).**

2. Amforă (fragment din gură și gât); S.5, *Fossa* 2, ad = 1,90-2,13 m, context 23; dg = 4,3 cm; pastă fină, conține oxizi de fier și cuarț; 8,75YR 8/4; buza are forma unei caneluri semicirculare cu partea superioară ușor alungită, gât lung. Tip B. Datare: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 12/2.**

3. Amforă (fragment din gură); Fortificație: S.4, *Fossa* 1, ad = 2,10 m, context 14; dg = 7,7 cm; pastă fină, conține cuarț, calcit și oxizi de fier; 7,5YR 8/6; buza are forma unei caneluri semicirculare cu partea superioară ușor alungită. Tip C. Datare: sec. II p.Chr. **Fig. 12/3.**

4. Amforă (fragment din gura și gât); Fortificație: S.II, *Fossa* 3, ad = 1,20 m, context 36; dg = 5,5 cm, pastă fină, conține particule de cuarț și calcit; 8,75YR 8/4; buza este profilată. Tip B. Datare: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 12/4.**

5. Amforă (fragment din gura și gât); Fortificație: S.5, *Fossa* 2, ad = 1,90-2,13 m, context 23; dg = 6,3 cm; pastă fină, conține particule de oxizi de fier și cuarț; 7,5YR 7/6; buza are forma unei caneluri semicirculare cu partea superioară alungită. Tip C. Datare: sec. II p.Chr. **Fig. 12/5.**

6. Amforă (fragment buză); Fortificație, *Fossa* 1, ad. = 2,10, context 14; dg. = 6,6 cm; pastă fină, conține particule de oxizi de fier și cuarț; 5 YR 7/5; buza are forma unei caneluri ușor rotunjite. Tip C. Datare: sec. II p.Chr. **Fig. 13/6.**

7. Amforă (fragment buză); Fortificație, S.4, *Fossa* 1, S.I, ad. = 1,65 – 1,85 m; context 13; dg. = 5,8 cm; pastă fină, conține particule de cuarț, oxizi de fier și sporadic calcit; 7,5YR 7/6; buza are forma unei caneluri semicirculare cu partea superioară alungită; Tip C. Datare: sec. II p.Chr.; **Fig. 13/7.**

8. Amforă (fragment buză); Fortificație, S.4, *Fossa* 1, S.I, ad. = 1,65 – 1,85 m; context 13; dg. = 6,4 cm; pastă fină, conține particule de cuarț, oxizi de fier și sporadic calcit; 2,5Y 8/4; buza are forma unei caneluri semicirculare cu partea superioară alungită; Tip C. Datare: sec. II p.Chr. **Fig. 13/8.**

9. Amforă (fragment din gură); Fortificație: S.5, *Fossa* 2, ad = 2,40 m, context 24; dg = 6,5 m; pastă fină, conține particule de oxizi de fier, cuarț și calcit; 8,75YR 8/4; buza are forma unei caneluri semicirculare cu partea

superioară alungită.. Tip C. Dată: sec. II p.Chr. **Fig. 13/9.**

10. Amfora (fragment din gură); Fortificație, S.5, *Fossa* 2, ad. = 2,40; context 24; dg = 4,5 cm; pastă fină, conține particule de cuarț și oxizi de fier; 7,5YR 7/6; buza are forma unei caneluri semicirculare cu partea superioară alungită. Tip C. Dată: sec. II p.Chr. **Fig. 13/10.**

11. Amfora (fragment din gură); Fortificație, S.5, *Fossa* 2, ad. = 2,40; context 24; dg = 4,7 cm; pastă fină, conține particule de cuarț, oxizi de fier și calcit; 7,5YR 7/6; buza are forma unei caneluri semicirculare cu partea superioară alungită. Tip C. Dată: sec. II p.Chr. **Fig. 13/11.**

12. Amforă (fragment din gât și din toartă); Fortificație: S.4, *Fossa* 1, ad = 3 m, context 15; pastă fină, conține particule de cuarț, oxizi de fier, calcit, sporadic mică; 8,75YR 8/4; amforă cu gât lung, toarta ovală are două nervuri paralele poziționate lateral față de mediană. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 13/12.**

13. Amforă (fragment din gât și din toartă); Fortificație: S.4, *Fossa* 1, ad = 2,10 m, context 14; pastă fină, conține oxizi de fier și sporadic cuarț; 2,5YR 7/8; amforă cu gâtul lung și două torți ușor arcuite cu profil oval cu două nervuri dispuse lateral față de mediană. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 13/13.**

14. Amforă (fragment din gâtul vasului de care este prinsă o toartă); Fortificație: S.5, *Fossa* 2, ad = 1,90-2,13 m, context 24; pastă fină, conține oxizi de fier, cuarț, particule grosolane de cărămidă pisată; 8,75YR 8/4; toarta ovală are două nervuri longitudinale lipite, dispuse asimetric față de mediană. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 14/14.**

15. Amforă (fragment din gâtul vasului de care este prinsă o toartă); Fortificație: S.5, *Fossa* 2, ad = 1,90-2,13 m, context 24; pastă fină, conține cuarț și oxizi de fier; 7,5YR 8/6; toarta semiovală are două șanțuri longitudinale. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 14/15.**

16. Amforă (fragment din gâtul vasului de care este prinsă o toartă); Fortificație: S.4,

Fossa 2, ad = 2,65 m, context 25; pastă fină, conține oxizi de fier, cuarț, sporadic calcit; 8,75YR 8/4; toarta, ovală are două șanțuri longitudinale puțin pronunțate. Tip C - D. Dată: sec. II p.Chr. (există și forme de tranziție între tipurile C și D). **Fig. 14/16.**

17. Amforă (fragment din gât); Fortificație: S.II, *Fossa* 3, ad = 1,20 m, context 36; pastă fină, conține particule de cuarț, oxizi de fier, sporadic calcit; 7,5YR 8/6. Probabil de Tip C. Dată probabilă: sec. II p.Chr. **Fig. 14/17.**

18. Amfora (fragment gât); Fortificație, S.4, *Fossa* 1, ad. = 1,65 m, context 13; pastă fină, conține particule de cuarț și calcit; 8,75YR 8/4. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 15/18.**

19. Amforă (fragment gât); Fortificație, *Fossa* 1; ad. = 3 m, context 14; pastă fină, conține mică, calcit și oxizi de fier; 2,5YR 5/8; baza gâtului unei amfore de mari dimensiuni de tip neidentificabil. Tip Dressel 24 (?) – vezi nr. 20. **Fig. 15/19.**

20. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: S.5, *Fossa* 2; ad = 2,70 m, context 26; d. = 26 cm; pastă fină, conține particule de oxizi de fier, calcit și sporadic mică; 2,5YR 6/8; toarta aproximativ rotundă. Tip Dressel 24³⁹. Dată: sec. II p.Chr. **Fig. 15/20.**

21. Amfora (fragment toartă); Fortificație, S.4, *Fossa* 1, ad. = 3,85, context 16; pastă fină; conține particule de cuarț; 7,5YR 7/6; toarta ovală, are două nervuri longitudinale inegale dispuse asimetric față de mediană. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 16/21.**

22. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: S.I, *Fossa* 1, ad = 0,40 m, context 11; pastă fină, conține particule de cuarț; 2,5Y 8/3; toarta ovală are două nervuri longitudinale, inegale, poziționate lateral față de mediană. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 16/22.**

23. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: S.4, *Fossa* 1, ad = 2,70-2,80 m, context 16; pastă fină, conține particule de cuarț; 2,5Y 8/3; toarta ovală, are două nervuri longitudinale inegale, diferențiate printr-o incizie, dispuse asimetric față de mediană.

³⁹ Determinare Andrei Opaît.

Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 16/23.**

24. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: S.4, *Fossa* 1, ad = 2,70-2,80 m, context 16; pastă fină, conține particule de cuarț, calcit și sporadic mică; 2,5Y 8/3; toarta ovală, are două nervuri longitudinale inegale dispuse asimetric față de mediană. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 16/24.**

25. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: S.4, *Fossa* 1, ad = 1,65 m, context 13; pastă fină, conține oxizi de fier și cuarț; 8,75YR 8/4; toartă ușor arcuită cu profil oval cu o nervură laterală cu o incizie și profil neregulat. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 16/25.**

26. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: S.5, *Fossa* 2, carourile 18-19, ad = 2,65 m, context 25; pastă fină, conține oxizi de fier, cuarț, având porozități medii; 8,75YR 8/4; toarta este ovală are două nervuri longitudinale, inegale, diferențiate printr-o incizie. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 16/26.**

27. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: S.5, *Fossa* 2, a = 1,90-2,13 m, context 24; pastă fină, conține oxizi de fier, cuarț, sporadic calcit; 8,75YR 8/4; toarta, ovală are două nervuri inegale separate de o incizie; o nervură are o muchie ușor vâlurită. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 16/27.**

28. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: S.4, *Fossa* 1, ad = 1,65 m, context 13; pastă fină, conține particule de oxizi de fier și cuarț; toarta ovală în secțiune are două nervuri longitudinale inegale dispuse asimetric față de mediană; 8,75YR 8/4. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 16/28.**

29. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: S.II, *Fossa* 3, ad = 1 m, context 36; pastă fină, conține particule de cuarț, oxizi de fier și sporadic calcit; 8,75YR 8/4; toarta ovală, are două nervuri longitudinale inegale dispuse asimetric față de mediană. Probabil de Tip C. Dată probabilă: sec. II p.Chr. **Fig. 16/29.**

30. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: S.5, *Fossa* 2, ad = 2,40 m, context 24; pastă fină, conține oxizi de fier, cuarț și

calcit; 8,75YR 8/4; toarta, semiovală are două nervuri longitudinale dispuse asimetric față de mediană. Probabil de Tip C. Dată probabilă: sec. II p.Chr. **Fig. 16/30.**

31. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: S.4, *Fossa* 1, ad = 1,65-1,80 m, context 13; pastă semifină, conține particule de medii de calcit, oxizi de fier și cuarț; 2,5YR 6/8; toarta este ovală în secțiune cu două șanțuri longitudinale; toarta, ovală în secțiune are două nervuri longitudinale inegale dispuse asimetric față de mediană. Probabil de Tip C. Dată probabilă: sec. II p.Chr. **Fig. 16/31.**

32. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: C.4, ad = 0,20-0,30 m; pastă fină, conține particule de oxizi de fier și cuarț; 8,75YR 8/4; toarta ovală are o nervură longitudinală de formă ușor neregulată. Tip C - D. Dată: sec. II p.Chr. (există și forme de tranziție între tipurile C și D). **Fig. 16/32.**

33. Amforă (fragment de toartă); Fortificație: S.5, *Fossa* 2, ad = 2,40 m, context 24; pastă fină, conține oxizi de fier, cuarț, sporadic calcit și particule fine de cărămizi pisate; 8,75YR 8/4; toarta, ovală în secțiune are o nervură longitudinală dispusă în proximitatea medianei. Probabil de Tip C. Dată probabilă: sec. II p.Chr. **Fig. 16/33.**

34. Amforă (fragment bază); Fortificație, *Fossa* 1, ad. = 1,65 – 1,85 m, context 13; pastă fină, conține particule de cuarț, oxizi de fier și calcit; 10YR 7/4; baza are suport inelar tronconic. Tip C. Dată: sec. II p.Chr. **Fig. 16/34.**

35. Amforă (fragment din bază); Fortificație: S.4, *Fossa* 1, ad = 2,65 m, context 16; db = 5 cm; pastă fină, conține particule de oxizi de fier și cuarț; 5YR 8/4; baza are suport inelar tronconic. Tip B. Dată: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 16/35.**

36. Amforă (fragment din bază); Fortificație: S.I, *Fossa* 1, ad = 1,65-1,85 m, context 13; pastă fină, conține particule de cuarț, oxizi de fier și sporadic mică; 7,5YR 8/6; baza are suport inelar tronconic. Amfore Tip C. Dată: sec. II p.Chr. **Fig. 16/36.**

37. Amforă (fragment din bază); Fortificație: S.4, *Fossa* 1, ad = 2,70-2,80 m, context 16; db = 3,8 cm; pastă fină, conține particule de cuarț și calcit; 7,5YR 7/4; baza are

suport inelar tronconic. Tip C. Dată: sec. II p.Chr. **Fig. 16/37.**

4.2. NECROPOLA⁴⁰

38. Amforă (fragment din gura și gât); Cpl. 2, S.10, □ 21; ad = 0,60 m; dg = 4 cm; pastă fină, conține particule de oxizi de fier, cuarț și calcit; 10YR 8/4; buza are forma unei caneluri semicirculare cu partea superioară ușor alungită, gât lung. Tip B. Dată: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 17/38.**

39. Amforă (fragment din gura și gât); Cpl. 2, S.10, □ 21; ad = 0,60 m; dg = 5,8 cm; pastă fină, conține cuarț, calcit, mică, oxizi de fier și sporadic mică; 5YR 7/6; buza are forma unei caneluri semicirculare cu partea superioară ușor alungită, gât lung. Tip B. Dată: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 17/39.**

40. Amforă (fragment din gât); S.7, □ 14-16, ad = 0,90 m; pastă fină, conține particule de oxizi de fier, calcit și porozități maxim 3 mm; 8,75YR 8/4. Tip D. Dată: 1/2 sec. III p.Chr. **Fig. 17/40.**

41. Amforă (fragment de toartă); Cpl. 2, S.10, □ 21; ad = 0,50 m; pastă semifină, conține particule de oxizi de fier și cuarț; 5YR 7/6; toarta este ovală are două nervuri longitudinale, inegale, în zona mediană. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 17/41.**

42. Amforă (fragment de toartă); Cpl. 2, S.10, □ 21; ad = 0,50 m; pastă fină, conține particule de oxizi de fier și sporadic calcit; 8,75YR 8/4; toarta ovală are o nervură longitudinală pronunțată în zona mediană. Probabil de Tip B. Dată probabilă: 2/2 sec. I p.Chr. – 1/2 sec. II p.Chr. **Fig. 17/42.**

43. Amforă (fragment de toartă); S.2, □ 10, ad = 0,40 m; pastă fină, conține particule de nisip, fragmente ceramice pisate; 7,5YR 7/6; toarta este ovală în secțiune, cu o șanțuire longitudinală mediană. Tip C - D. Dată: sec. II p.Chr. (există și forme de tranziție între tipurile C și D). **Fig. 17/43.**

44. Amforă (fragment de toartă); Cpl. 3, S.19, □ 15-17, ad. = 0,50 m; pastă fină, conține

particule de cuarț și oxizi de fier; 5YR 7/6; toarta ovală, are o nervură longitudinală pronunțată situată în proximitatea medianei. Probabil de Tip C. Dată probabilă: sec. II p.Chr. **Fig. 17/44.**

45. Amforă (fragment de toartă); S.2, □ 10, ad = 0,40 m; pastă semifină, conține particule de oxizi de fier și cuarț; 7,5YR 7/6. Probabil de Tip C. Dată probabilă: sec. II p.Chr. **Fig. 17/45.**

46. Amforă (fragment de toartă); S.1, ad = 0,20–0,30; pastă semifină, conține particule de oxizi de fier, cuarț și sporadic calcit; 8,75YR 8/4; toarta este ovală are o nervură longitudinală în zona mediană. Probabil de Tip C. Dată probabilă: sec. II p.Chr. **Fig. 17/46.**

47. Amforă (fragment de toartă); Cpl. 3, S.19, □ 15-17, ad = 0,85 m; pastă fină, conține particule de nisip, cărbune, are depuneri calcaroase pe suprafață, toarta este ovală în secțiune; 10YR 7/4; Tip C - D. Dată: sec. II p.Chr. (există și forme de tranziție între tipurile C și D). **Fig. 17/47.**

48. Amforă (fragment de toartă); S.2, □ 10, ad = 0,40 m; pastă fină, conține particule de calcit, mică și oxizi de fier; toarta ovală; 7,5YR 7/4. Tip C - D. Dată: sec. II p.Chr. (există și forme de tranziție între tipurile C și D). **Fig. 17/48.**

49. Amforă (fragment din bază); Cpl. 3, S.19, □ 15-17, ad = 0,50 m; db = 4 cm; pastă fină, conține particule de cuarț, calcit și oxizi de fier; 7,5YR 8/6; baza are suport inelar tronconic. Tip C. Dată: sec. II p.Chr. **Fig. 17/49.**

50. Castron (fragment partea superioară), buză îngroșată, rotunjită, prevăzută cu o șanțuire pentru capac; S.7, □ = 41, ad = 0,85 m; dg = 20 cm; pastă fină conține particule de oxizi de fier și calcit; 7,5YR 6/4; buza evazată. **Fig. 18/50.**

51. Oală (fragment partea superioară, buza vasului); Cpl. 3, S.19, □ 15-17, ad = 0,50; dg = 12 cm, pastă fină, conține particule de calcit și mică; 10YR 8/3; buza este prevăzută cu o profilatură rotunjită în interior; **Fig. 18/51.**

52. Căniță (fragment partea inferioară); S.2, ad = 0,35 m; db = 4 cm pastă fină, conține particule sporadice de calcit și mică; 7,5YR 6/4; baza tăiată drept, ușor profilată. **Fig. 18/52.**

⁴⁰ Le mulțumesc colegilor Alexandru Bădescu, Andra Samson, Sorin Oanță, dr. Adela Băltăc și Georgiana Ducman pentru sprijinul acordat în realizarea acestui catalog.

53. Căniță, (fragment partea inferioară); S.24, □ = 1-2, ad = 0,40 m; db = 4 cm; pastă fină conține calcit și cuarț; 10YR 6/3,5; baza dreaptă, ușor profilată; **Fig. 18/53.**

54. Vas (fragment bază); S.25, □ 1, ad. = 0,40 m; db = 2,3 cm; pastă fină; conține particule de cuarț și sporadic calcit; 10YR 5/4; baza dreaptă, ușor profilată; **Fig. 18/54.**

55. Oală cu torți; Cpl. 3, S.19, □ 15-17; dg = 25,3 cm; pastă grosieră, conține nisip și pietricele de maxim 5 mm; 10R 5/6; buză rotunjită, ușor evazată, toarta aplatizată și prinsă în dreptul buzei. **Fig. 18/55.**

Mormântul M 1

56. Căniță (două fragmente neîntregibile, partea superioară); dg = 8 cm; pastă fină conține particule de calcit; 10YR 8/2; buza este înclinată având două profilaturi interne, despărțită de corp printr-o canelură, gât foarte scurt. Tip Atlante 1/102. Date: Prototipul său este forma produsă de atelierele din Italia Centrală pe tot parcursul secolului I p.C. și în primele decenii ale secolului al II p.Chr. (Ricci 1985, 267-8), fiind copiată de atelierele provinciale. **Fig. 20/56.**

57. Urcior (partea superioară); dg = 2,3 cm; pastă fină conține particule de calcit și oxizi de fier; 5YR 7/6; angoba 2,5YR 3/2; buza teșită, trasă până la orizontală, triunghiulară în secțiune; gâtul îngust este prevăzut cu o puternică profilatură externă. **Fig. 20/57.**

Analogii la Histria (date: sec. II p.Chr.) (Suceveanu 1982, 103, pl. 7/31, Suceveanu 2000, 147, pl. 69/21).

58. Urcior (fragmente din corp și buză); pastă fină, conține particule sporadice de cuarț și calcit; 2,5 Y 8/2,5, angoba 10YR 4,5/1; buza teșită, dreaptă și îngroșată (asemănătoare cu nr. 61), unul din fragmente prezintă urmele torții, corpul prezintă profilaturi; urme de ardere secundară pe exterior.

59. Urcior (?) (patru fragmente de maxim 4 cm); pastă fină, conține particule de cuarț, oxizi de fier; 5YR 7/5; vasul are profilaturi; urme de ardere secundară pe exterior.

60. Vas miniatural (două mici fragmente din corp); pastă fină, caolinoasă, conține particule sporadice de cuarț și calcit; 2,5Y 8/2,5.

61. Fragment obiect ceramică; pastă fină, caolinoasă, conține particule sporadice de cuarț; 2,5 Y 6,5/3.

Mormântul M 2

62. Cupă (fragmentară); dg = 13 cm; pastă fină, conține particule de calcit; 10 YR 6,5/2, angoba 7,5YR 3,5/1; buza rotunjită, ușor invazată, corp semisferic.

Imitație Dragendorff 40, date prototip 170-230 p.Chr. **Fig. 21/62.**

63. Urcior (fragmente din corp); pastă fină, conține particule fine de cuarț, calcit și resturi vegetale; 2,5Y 6/1,5; urme de vopsea pe exterior; urme de ardere secundară pe exterior.

64. Urcior (patru fragmente din gât și corp de maxim 6 cm); pastă fină, conține particule fine de cuarț și calcit; 7,5YR 6/4; după forma gâtului se poate observa forma treflată a gurii; urme de ardere secundară pe exterior.

65. Urcior (fragmente din corp); 10YR 8/2,5; pastă semifină, săpunoasă/poroasă, conține particule de cuarț și calcit, prezintă profilaturi numai în zona diametrului maxim; urme de ardere secundară pe exterior. Analogii: Robinson 1959, pl. 23 M 101, M 115 date finalul sec. II p.Chr. – începutul sec. III p.Chr.; Dragomir 1996, 415 fig. 9/4.

66. Oală (fragment); dg = 11,5 cm; pastă sfină, conține oxizi de fier, cuarț, nisip cu pietricele maxim 3 mm, calcit; 2,5 YR6/5; buza îngroșată, toarta aplatizată și prinsă în dreptul buzei. **Fig. 21/66.**

67. Cui fier (fragmentar), L = 4 cm. **Fig. 21/67.**

Mormântul M 3

68. Gemă de jaspis galben; Formă ovală, incastată într-un inel de argint. Gema reprezintă un vultur cu aripile strânse și capul întors spre dreapta. În cioc ține o cunună. Penajul este destul de bine realizat prin linii paralele incizate. Coadă stufoasă. Linia de bază este lungă și subțire. Imaginea este destul de banală în repertoriul glipticii romane, fiind legată de iconografia lui Iupiter, vulturul – pasăre care îl însoțește pe zeul suprem – și de simbolurile militare. Când vulturul ține în cioc un fulger sau este flancat de fulgere poate fi legat de Iupiter, pe când în cazurile în care ține

în cioc o cunună poate fi legat de imagistica însemnelor militare⁴¹.

Analogii: o gemă din a doua jumătate a sec. I a.Chr. - începutul sec. I p.Chr., din pastă de sticlă și care provine de la Xanten (Platz-Horster 1987, 51 nr. 95, pl. 18), o gemă din colecția Magyar Nemzeti Múzeum, Budapesta (Gesztelyi 2000, 74 nr. 221, 151 nr. 221: în locul liniei de bază este figurat un manunchiul de fulgere; piesă databilă în sec. II p.Chr.) și una din colecția Cabinetului Numismatic al Academiei României (Gramatopol 1974, 81 nr. 554, pl. XXVI/554; piesă databilă în sec. II p.Chr.). Date: secolul II p.Chr. **Fig. 22/68.**

69. Cui; fier (fragmentar); L = 5,4 cm.
Fig. 22/69.

70. Cui; fier (fragmentar); L = 5,7 cm.
Fig. 22/70.

71. Cui; fier (fragmentar); L = 5,5 cm.
Fig. 22/71.

Mormântul M 4

72. Cupă (fragmentară); h = 8,3 cm, dm = 8,3 cm, dg = 6,5 cm, db = 3,5 cm; pastă fină conține particule de oxizi de fier și calcit; 2,5YR 6/8; angoba 5YR 2,5/2; buza subțire, ușor înclinată spre exterior, demarcată de gât printr-o canelură fină, gâtul este foarte scurt, marcat printr-o nervură, corp globular cu pereți subțiri, baza îngustă, ușor profilată, toarta de secțiune ovală, prinsă sub buză și pe diametrul maxim al corpului; urme de ardere secundară pe exterior.

Analogii: Atlante 1/122 (Ricci 1985, 267-8)⁴², Barboși (Dragomir 1996, 541-542, 565 fig. 11/2), *Carsium* (Buzdugan et al. 2000, 443 fig. 10/2,3), *Noviodunum* (Simion 1984, 86, 500 pl. XVI/3; Simion 1994-1995, 142 fig. 8a – databile pe durata secolului II p.Chr.), *Histria* (Suceveanu 2000, 104 nr. 33, pl. 43/33- de dimensiuni puțin mai mici – date începând cu finalul secolului II p.Chr.; 105 nr. 39, pl. 43/39 – date secolele II-III p.Chr.), *Tomis* (Lungu, Chera 1986, 91, 106 pl. V/54 – databil pe durata secolului II p.Chr.; Bucovală, Pașca

1991, 204 pl. VII – M 11 - sec. II-III p.Chr.), mormintele sarmatice dintre Prut și Nistru⁴³.
Fig. 23/72.

73. Cui; fier (fragmentar); L = 8,4 cm.
Fig. 23/73.

74. Cui; fier (fragmentar); L = 4,2 cm.
Fig. 23/74.

75. Cui; fier (fragmentar); L = 3,7 cm.
Fig. 23/75.

76. Cui; fier (fragmentar); L = 3,6 cm.
Fig. 23/76.

77. Cui; fier (fragmentar); d.c = 5,4 cm.
Fig. 23/77.

78. Cui; fier (fragmentar); L = 5,1 cm.
Fig. 23/78.

Mormântul M 6

79. Urcior (fragmentar reîntregibil); h = 18,8 cm, dg = 6,5 cm, dm = 13,2 cm, db = 6,5 cm, pasta fină conține particule de oxizi de fier și calcit; 5YR 7/4; angoba 2,5YR 3/2; buza dreaptă, cu o profilatură pronunțată în exterior (demarcată la interior de gât), gâtul înalt și larg este decorat de corp printr-o incizie; corp ovoidal decorat cu șase incizii în partea inferioară, baza inelară; toarta canelată, atașată sub buză și deasupra diametrului maxim; urme de ardere secundară pe exterior.

Analogii: *Carsium* (Buzdugan et al. 2000, 443 fig. 10/5, 451 - M 2, T 3 - complex datat la sfârșitul secolului I p.Chr.), Neptun (Iconomu 1968, 258, pl. 37 - mormânt datat între finalul sec. I și începutul sec. II p.Chr.), *Sucidava* (Popilian 1976, 98, pl. XLV/478 - mormânt datat în sec. II p.Chr.). **Fig. 24/79.**

80. Oală lucrată cu mâna (fragmente din buză și gât); Cpl. 1; S.10, □ 19-20; ad = 0, 35-0,45 m; dg = 11,5 cm, pasta grosieră, conține particule de cuarț, calcit, oxizi de fier și nisip cu pietricele de maxim la 4 mm; 10YR 7/3; oala este lucrată manual, modelarea fiind realizată foarte atent; buza ușor rotunjită este dreaptă și evazată; corpul este ușor arcuit dând vasului aspectul unei “oale-borcan”; urme de ardere

⁴¹ Îi mulțumesc dnei dr. Lucia Marinescu pentru sugestiile privitoare la determinarea gemei.

⁴² Prototipul îl reprezintă forma, produsă de atelierele din Etruria și Campania începând din perioada Flavienilor, dar având apogeul la sfârșitul secolului I și începutul secolului II p.Chr.

⁴³ Destul de frecvent întâlnit în secolele II-III p.Chr. cf. Grosu 1990, 144 - tip K 34.

secundară pe interior și pe exterior. Pe gât se pot distinge striuri ușor oblice (de la stânga la dreapta) provenite probabil de la modelarea acestei porțiuni a vasului. **Fig. 25/80.**

81. Oală lucrată cu mâna (fragmente din corp și bază); Cpl. 1; S.10, □ 19-20; ad = 0, 35-0,45; db = 8,5 cm; pastă grosieră, conține nisip și pietricele; 2,5YR 6/6 (exterior), 10YR 8/1 (interior); pereți ușor arcuiți, fund drept; urme de ardere secundară pe interior și pe exterior. **Fig. 25/81.**

82. Oală lucrată cu mâna (două fragmente de buză); Cpl. 1; S.10, □ 19-20; ad = 0, 35-0,45; dg = 13 cm; pastă grosieră; conține particule de calcit și cuarț; 10YR 6/3,5; buză rotunjită, ușor evazată; buza decorată cu creștături; urme de ardere secundară pe interior și pe exterior. **Fig. 25/82.**

83. Oală lucrată cu mâna (fragment de buză); S.25, □ 4, ad. = 0,40 m; dg = 11,5 cm; pastă grosieră; conține nisip și pietricele de maxim 3 mm și calcit; 10YR 4,5/1; buză ușor rotunjită, ușor evazată; buza decorată cu creștături; urme de ardere secundară pe interior și pe exterior **Fig. 25/83.**

84. Vas lucrat cu mâna (fragment de buză), Cpl. 1; S.10, □ 19-20; ad = 0, 35-0,45; pastă grosieră, conține pietricele de maxim 4 mm, calcit; buza, ușor evazată, terminată drept, este decorată cu două registre veritabile de incizii realizate cu unghia. **Fig. 25/84.**

85. Vas lucrat cu mâna (fragment atipic); **M 4**, pastă grosieră, conține particule de nisip fin; 5YR 6,5/6; pe pereții vasului se pot observa striuri.

86. Vas lucrat cu mâna (fragment atipic); **M 5**; pastă grosieră, conține particule de nisip, calcit; 7,5YR 7/5.

4.3. Resturile faunistice colectate din șanțurile fortificației constau din fragmente osoase provenite de la următoarele specii de animale: *Equus caballus* (cal), *Bos taurus* (vită domestică) și *Ovis aries/Capra hircus* (ovicaprine). Fragmentele osoase prezintă un grad avansat de degradare, datorat condițiilor de mediu, umiditatea solului, prezența materiei vegetale din abundență, ca urmare, taxonomia nu este posibilă⁴⁴.

a. Un fragment de la o scapulă de *Equus caballus* (cal); *Fossa 1* – context 16.

b. Fragmente dintr-un radius, respectiv dintr-un humerus al unui *Bos taurus* (vită domestică); *Fossa 1* – context 16.

c. Un fragmentul provinit dintr-un astragal de *Bos taurus*, fragmente de vertebre toracice și fragmente vertebrale provenind de la ovicaprine; *Fossa 1* – context 13.

d. Un fragment de tibie (trei piese, spărturi recente), provinit de la un *Bos taurus* (vită domestică) și un fragment de atlas, provinit de la aceeași specie; *Fossa 4* – context 46.

⁴⁴ Materialul a fost determinat de Marius Mircea Ignat, student al Facultății de Biologie, Universitatea din București.

BIBLIOGRAFIE

- Abadie-Reynal 1999** – C. Abadie-Reynal, *Les amphores romaines en Mer Noire (1er – 4e s.)*, Y. Garlan (ed.), Production et commerce des amphores anciennes en Mer Noire, Aix-en-Provence, 1999, 255-264.
- Alexandrescu 1966** – P. Alexandrescu, *Necropola tumulară. Săpături 1955-1961*, Histria II, E. Condurachi (ed.), București, 1966, 133-294.
- Ardeț 2006** – A. Ardeț, Amforele romane din Dacia romană, Cluj-Napoca (sub tipar).
- Berciu, Morintz, Roman 1973** – D. Berciu, S. Morintz, P. Roman, *Cultura Cernavoda II. Așezarea din sectorul b de la Cernavodă*. SCIV 24, 3, 1973, 373-406.
- Bichir 1973** – Gh. Bichir, Cultura carpică, București, 1973.
- Bjelajac 1996** – L. Bjelajac, Amfore Gornjo Mezijskog Podunavlja, Belgrad, 1996.
- Braustein 2003** – I. Braustein, Întreprinzători evrei în Moldova. Catalogul documentelor aflate în Fondul Camerei de Comerț și Industrie de la Arhivele Naționale, Direcția Județeană Iași I, Iași, Ed. Junimea, 2003.
- Breeze 1983** – D. J. Breeze, Roman Forts in Britain, Aylesbury, 1983.
- Breeze 1974** – D. Breeze, *The Roman Fortlet Barburgh Mill, Dumfriesshire*. Britannia 5, 1974, 130-162.
- Breeze 1993** – D. Breeze, *The garrisoning of Roman Fortlets*, D. Breeze, B. Dobson, Roman Officers and Frontiers, Stuttgart, 1993, 505-510.
- Brudiu 1970** – M. Brudiu, *Cercetări perieghetice în sudul Moldovei*, MCA 9, 1970, 511-528.
- Brudiu 1976** – M. Brudiu, *O amforă cu ulei de măsline descoperită la Schela, jud. Galați*, Muzeul Național 3, 1976, 159-163.
- Brudiu 1976a** – M. Brudiu, *Un cavou roman descoperit la Galați*, SCIVA 27, 1976, 1, 85-96.
- Brudiu 1980** – M. Brudiu, *Săpăturile de salvare din castellum de pământ (sec. II – III e.n.)*. MCA 14, 1980, 314-320.
- Brudiu 1981** – M. Brudiu, *Un castellum roman descoperit la Galați și semnificația lui*, Danubius 10, 1981, 59-72.
- Brudiu 1985** – M. Brudiu, *Informații noi privind epoca bronzului în sud-estul Moldovei*, SCIVA 36, 1985, 3, 235-248.
- Brudiu 1991** – M. Brudiu, *Cercetări privind Hallstattul din sud-estul Moldovei*, SCIVA 42, 1991, 3-4, 221-240.
- Brudiu 1998** – M. Brudiu, *Drumul roman prin Moldova de Jos între intuiție și realitățile arheologice*, Pontica 31, 1998, 217-225.
- Brudiu 2003** – M. Brudiu, Lumea de sub tumuli din sudul Moldovei. De la indo-europeni la turanicii târzii – mărturii arheologice, București, 2003.
- Brudiu 2003a** – M. Brudiu, *Galați, jud. Galați. Punct: cartier Dunărea*, CCA 2002 (2003), 128-129.
- Brudiu 2003b** – M. Brudiu, *L'époque du bronze dans la zone de sud de l'interfluve Prut-Siret – des osmosees culturelles*, C. Kacso (ed.) *Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten. Ehrensymposium für Alexandru Vulpe zum 70. Geburtstag*, Baia Mare, 2003.
- Brudiu 2004** – M. Brudiu, *Galați, jud. Galați. Punct: cartier Dunărea*. CCA 2003 (2004), 125-126.
- Croitoru 2004** – C. Croitoru, Fortificațiile liniare romane în stânga Dunării de Jos (secolele I-IV p.Chr.) (I), Galați, 2004.
- Croitoru 2004a** – C. Croitoru, *Trupele romane de la Bărboși (Galați). Note de lectură (II)*, Istros 11, 2004, 159-72.
- Bucovală, Pașca 1991** – M. Bucovală, C. Pașca, *Descoperiri recente în necropola romană de sud-vest a Tomisului*, Pontica 24, 1991, 185-236.
- Buzdugan et al. 2000** – C. Buzdugan, D. Popovici, L. Bătrâna, A. Bătrâna, A. Murat, *Cercetările preliminare din necropola tumulară de la Hârșova (jud. Constanta)*, Cercetări Arheologice 11, 2000, 2, 425-455.
- Doruțiu-Boilă 1972** – Emilia Doruțiu-Boilă, *Teritoriul militar al legiunii V Macedonica la Dunărea de Jos*, SCIV 23, 1972, 1, 55-58.
- Dragomir 1981** – I. T. Dragomir, *Morminte romane într-un tumul la Tirighina-Barboși în sudul roman al Moldovei*, Danubius 10, 1981, 73-114 = Dragomir 1996, 535-566.

- Dragomir 1991** – I. T. Dragomir, *Descoperirea fortuită a unui mormânt tumular de incinerare de la Tirighina-Barboși*, Pontica 24, 1991, 237-245 = Dragomir 1996, 525-534.
- Dragomir 1996** – I. T. Dragomir, Monografia arheologică a Moldovei de sud, Danubius 16, 1996, 525-534.
- Dressel** – H. Dressel, Corpus Inscriptionum Latinarum, XV, 2, Berlin, 1899.
- Dyczek 2001** – P. Dyczek, Roman Amphorae of the 1st-3rd Centuries AD Found on the Lower Danube. Typology, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warsaw, 2001.
- Eiring, Lund 2004** – J. Eiring, J. Lund (eds.), Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean, Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26-29, 2002 (Monographs of the Danish Institute at Athens 5), Athens, 2004.
- Empereur, Garlan 1986** – J.-Y. Empereur, Y. Garlan (éd.), Recherches sur les amphores grecques. Actes du colloque international (Athènes, 10-12 Septembre 1984), Athènes, Bulletin de Correspondance Hellénique. Supplément 13, 1986.
- Erten et al. 2004** – H. N. Erten, D. Kassab Tezgör, I. R. Türkmen, A. Zararsiz, *The Typology and Trade of the Amphorae of Sinope. Archaeological Study and Scientific Analyses*, in Eiring, Lund, 2004, 103-115.
- Floca 1941** – O. Floca, *Sisteme de înmormântare în Dacia Superioară romană*, Sargetia 2, 1941, 1-116.
- Gesztelyi 2000** – T. Gesztelyi, Antike Gemmen im Ungarischen Nationalmuseum. Catalogi Musei Nationalis Hungarici. Seria Archaeologica III, Budapest, 2000.
- Gramatopol 1974** – M. Gramatopol, Les pierres gravées du Cabinet Numismatique de l'Académie Roumaine, Collection Latomus 138, Bruxelles, 1974.
- Gostar 1965** – N. Gostar, *Cetățile dacice din Moldova și cucerirea romană la nordul gurilor Dunării de Jos*, Apulum 5, 1965, 137-149.
- Grosu 1990** – V. I. Grosu, Hronologija pamjatnikov sarmatskoj kul'tury Dnestrovsko-Prut'skogo meždureč'ja, Kišinev, 1990.
- Gudea 1997** – N. Gudea, *Der dakische Limes. Materialien zu seinen Geschichte*. Sonderdruck aus JRGZM 44, 1997, 1-113.
- Gudea 2001** – N. Gudea, *Die Nordgrenze der römischen Provinz Obermoesien. Materialien zu ihrer Geschichte (86-275 n.Chr.)*. Sonderdruck aus JRGZM 48, 2001, 1-118.
- Iconomu 1968** – C. Iconomu, *Cercetări arheologice la Mangalia și Neptun*, Pontica 1, 1968, 235-268.
- Jones 1975** – M. J. Jones, Roman Fort Defences to A.D. 117, BAR 21, Oxford, 1975.
- Kandler, Vettters 1986** – M. Kandler, H. Vettters (eds.), Der römische Limes in Österreich. Ein Führer, Wien, 1986, 231-247.
- Kovalevskaya 1998** – Ju. L. Kovalevskaya, *Svetlogloniennyje Amfory I v. Po Chr. iz principia v Nove. Zasyptjamy No 4*. Novensia 11, 1998, 163-174.
- Kuzmová, Rajtár 2003** – K. Kuzmová, J. Rajtár, *Iža Leányvár Fort*, Zs. Visy (ed), Roman Army in Pannonia. An archaeological Guide of the Ripa Pannonica, Pécs, 2003, 194-196.
- Kuzmová, Rajtár 2003a** – K. Kuzmová, J. Rajtár, *Iža temporary camps*. Zs. Visy (ed), Roman Army in Pannonia. An archaeological Guide of the Ripa Pannonica, Pécs, 2003, 197-198.
- Lungu, Chera 1986** – V. Lungu, C. Chera, *Contribuții la cunoașterea complexelor funerare de incinerare cu "rug-busta" de epocă elenistică și romană de la Tomis*, Pontica 19, 1986, 89-111.
- Lupu 1961** – N. Lupu, *Săpăturile de la Boița*, MCA 7, 1961, 411-22.
- Moga, Mesaroșiu 1981** – V. Moga, V. Mesaroșiu, *Cercetări arheologice de la Abrud*, Apulum 18, 1981, 141-9.
- Manacorda 1975** – D. Manacorda, *Proposta per una identificazione dell'anfora Dressel 24*, Archeologia Classica 27, 1975, 378-383.
- Olivier 1960** – G. Olivier, Pratique Anthropologique, Paris, 1960.
- Opaiț 1980** – A. Opaiț, *Considerații preliminare asupra amforelor romane și romano-bizantine din Dobrogea*, Peuce 8, 1980, 291-327.
- Opaiț 2003** – A. Opaiț, P. Dyczek, "Roman Amphorae of the 1st -3rd centuries AD found on the Lower Danube. Typology", Warsaw 2001, pp. 387, Archeologia (Warsawa) 54, 2003, 90-92.
- Opaiț 2004** – A. Opaiț, Local and Imported Ceramics in the Roman Province of Scythia (4th – 6th centuries AD, BAR IntSer 1274.
- Panella 1986** – C. Panella, *Oriente ed Occidente: considerazioni su alcune anfore egee di eta imperiale a Ostia.*, *Recherches sur les Amphores Grecques*, Empereur, Garlan, 1986, 609-636.

- Paraschiv 2002** – D. Paraschiv, *Amfore pontice romane și romano-bizantine în zona Dunării de Jos*, Arheologia Moldovei 25, 2002, 165-207.
- Paraschiv 2004** – D. Paraschiv, *Noi descoperiri arheologice de epocă romană la Măcin*, Peuce S.N. II (15), 2004, 143-152.
- Pârvan 1913** – V. Pârvan, *Castrul dela Poiana și drumul roman prin Moldova de Jos*, ARMSI, II. 36/4, 1913, 1-38 (14-27).
- Petculescu 1982** – L. Petculescu, *Despre cronologia fortificațiilor romane de la Barboși*, Pontica 15, 1982, 249-253.
- Platz-Horster 1987** – G. Platz-Horster, *Die antiken Gemmen aus Xanten I*, Köln-Bonn, 1987.
- Popilian 1976** – Gh. Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova, 1976.
- Rădulescu 1976** – A. Rădulescu, *Amfore romane și romano-bizantine din Scythia Minor*, Pontica 9, 1976, 99-114.
- Ricci 1985** – A. Ricci, *Ceramica a pareti sottili*, in *Atlante delle forme ceramiche II: ceramica fine romana nel bacino Mediterraneo (tardo ellenismo e primo impero)*: (Enciclopedia dell'arte antica classica e orientale), Rome, 1985, 231-357.
- Robinson 1959** – H. S. Robinson, *Pottery of the Roman Period*, The Athenian Agora V, Princeton-New-Jersey, 1959.
- Sanie 1981** – S. Sanie, *Civilizația romană de la est de Carpați și romanitatea de pe teritoriul Moldovei*, Iași, 1981, 75-111.
- Săulescu 1991** – Gh. Săulescu, *Descrierea istorico-geografică a cetății Caput Bovis (Capul Boului sau Ghertina) a cărei ruine se află în apropierea Galațiului*, ed. 2, Iași, 1991.
- Scorpan 1977** – C. Scorpan, *Contributions à la connaissance de certains types céramiques romano-byzantins (IVe-VIIe siècles) dans l'espace istro-pontique*, Dacia N.S. 21, 1977, 269-297.
- Šelov 1986** – D. B. Šelov, *Les amphores d'argile claire des premiers siècles de notre ère en Mer Noire*, Empereur, Garlan, 1986, 395-400.
- Schönberger 1985** – H. Schönberger, *Die römischen Truppenlager der frühen und mittleren Kaiserzeit zwischen Nordsee und Inn*, BRGK 66, 1985, 490-493.
- Simion 1984** – G. Simion, *Descoperiri noi în necropola de la Noviodunum. Raport preliminar*, Peuce 9, 1984, 75-96, 481-502.
- Simion 2004** – M. Simion, *Elemente de rit și ritual funerar*, Alburnus Maior II, M. Simon, V. Apostol, D. Vleja, Monumentul funerar circular, București, 2004, 69-86.
- Suceveanu 1982** – Al. Suceveanu, *Histria VI, Les thermes romains*, București, 1982.
- Suceveanu 2000** – Al. Suceveanu, *Histria X, Ceramica romană din secolele I – III p.Chr*, București, 2000.
- Tudor 1978** – D. Tudor, *Oltenia Romană*⁴, București, 1978.
- Țentea, Cleșiu 2005** – O. Țentea, S. Cleșiu, *Galați, jud. Galați. Punct: Cartier Dunărea*, CCA 2004 (2005), 153-157.
- Țentea 2005** – O. Țentea, *Despre două puncte din sistemul defensiv roman de la Dunărea de Jos - semnalări și ipoteze*, Argeșis 14, 2005, 179-186.
- Ubelaker 1978** – D. H. Ubelaker, *Human Skeletal Remains*, Annuals on Archeology 2nd edition, Washington, 1978.
- Vnukov. 2004** – S. Yu. Vnukov, *Pan-roman amphora types produced in the Black Sea Region*, in Eiring, Lund 2004, 407-415.
- Vulčeva 1998** – D. Vulčeva, *Tumular Burials in Thrace and Moesia Inferior and the Tumuli in other European Provinces*, The Thracian World at the Crossroads of Civilizations II (Proceedings of the Seventh International Congress of Thracology), Constanța-Mangalia-Tulcea 20-26 May 1996 (ed. P. Roman), Bucharest, 1998, 644-653.
- Welfare, Swan 1995** – H. Welfare, V. Swan, *Roman Camps in England*, London, 1995.
- Zeest** – I. B. Zeest, *Keramiceskaia tara Bospora*, MIA, 83, 1960.
- MIA** – (Materiali i issledovania po arheologii SSSR, Moscou-Leningrad).

LIST OF ILLUSTRATIONS*

- Fig. 1.1. The Roman fortifications from the Danube bent area in the Principat period.
Fig. 1.2. The archaeological sites from Galați, Dunărea and Barboși districts (after the mapping of Pârvan 1913, 19 fig. 9 and Brudiu 1998, 210 fig. 1).
Fig. 2. Galați, Dunărea district, the site plan (after Brudiu 1998, 210, fig. 1).
Fig. 3. Galați, Dunărea district, the archaeological research plan (April-July 2004).
Fig. 4.1. Trenches. Photo.
Fig. 4.2. Reconstruction of trenches.
Fig. 4.3. Artifacts discovered in trenches.
Fig. 5. Profilurile S1-S5.
Fig. 6. The excavation plan from the fortlet area.
Fig. 7. Profile S.4 – S.5.
Fig. 8. Profile S.I – S.II.
Fig. 9.1. Fossa 1 – drawing.
Fig. 9.2. Fossa 2 – drawing
Fig. 10.1. Fossa 1 details - photo
Fig. 10.2. Fossa 3 details - drawing
Fig. 10.3. Fossa 3 details - photo
Fig. 10.4. The Northern corner of the fortlet - photo
Fig. 11.1. The archaeological researches plan from 2004 in the Roman fortlet
Fig. 11.2. The Roman fortlet plan according with the researches from 2004
Fig. 12-16. Amphorae discovered in the Roman fortlet
Fig. 17. Amphorae discovered on the cemetery surface
Fig. 18. Pottery discovered on the cemetery surface
Fig. 19.1. The archaeological researches plan from 2004 in the cemetery area
Fig. 19.2. The researches plan of graves M1 – M4
Fig. 20. Grave M1 – plan, inventory
Fig. 21. Grave M2 – plan, inventory
Fig. 22. Grave M3 – plan, inventory
Fig. 23. Grave M4 – plan, inventory
Fig. 24. Graves M5-M6 – plan, inventory
Fig. 25. Pottery discovered on the cemetery area

Ovidiu Țentea, Sorin Cleșiu

Muzeul Național de Istorie a României,
Calea Victoriei 12, sector 3, București, cod poștal 030026, România
ovidiu_tentea@yahoo.com

* Fig. 1-3, 6, 11, 19 au fost realizate în colaborare cu Maria Magdalena Duțescu și Dan Ștefan, cărora țin să le mulțumesc și pe această cale pentru sprijinul constant acordat.

1.

2.

Fig. 1. 1. Fortificațiile romane din zona curburii Dunării în perioada Principatului,
2. Siturile arheologice Galați, cart. Dunărea și Barboși
(date prelucrate după cartările din Pârvan 1913, 19 fig. 9 și Brudiu 1998, 210 fig. 1)

Fig. 2. Galați, cart. Dunărea planul sitului (după Brudiu 1998, 210, fig. 1)

Fig. 3. Galați, cart. Dunărea planul cercetărilor arheologice (aprilie august 2004).

1

2

3

Fig. 4. 1. Tranșee - foto, 2. Reconstituire tranșee, 3. Artefacte descoperite în tranșee

Fig. 6. Planul săpăturilor din arealul fortificației.

1.

2.

Fig. 9. 1. Fossa 1 - desen, 2. Fossa 2 - desen.

1

2

3

4

Fig. 10. 1. Detalii Fossa 1 - foto, 2. Detalii Fossa 3 - desen, 3. Detaliu Fossa 3 - foto, 4. Colțul nordic al fortificației - foto.

Fig. 12. 1-5. Amfore descoperite în fortificația romană

6

7

8

9

10

11

12

13

Fig. 13. Amfore descoperite în fortificația romană

14

15

16

17

Fig. 14. Amfore descoperite în fortificația romană

Fig. 16. Amfore descoperite în fortificația romană

Fig. 17. Amfore descoperite pe suprafața necropolei

Fig. 18. Ceramică descoperită pe suprafața necropolei

Fig. 19. 1. Planul cercetărilor arheologice din 2004 în zona necropolei,
2. Planul cercetării mormintelor M1- M4

Fig. 21. Mormântul M 2 - plan, inventar

Fig. 24. Mormintele M 5, M 6 - plan, inventar

Fig. 25. Ceramică descoperită pe arealul necropolei

Fig. 5. Profilul S1-S5.

Fig. 7. Profil S 4 - S 5.

Fig. 8. Profil S I - S II.